

AKADEMİ MECMÛASI

Sâmiha AYVERDİ
Kemal Y. AREN
Sait BAŞER
Hayri BİLECİK
Şefik CAN
Memduh CUMHUR
Ali Murat DARYAL
Mehmet DEMİRCİ
Ayhan GÜLDAŞ
İbrahim NUMAN
Eşref Bengi ÖZBİLEN
Mustafa TAHRALI
Kâmil UĞURLU

YIL: 19

EKİM 1990

SAYI: 4

AKADEMİ MECMUASI

YIL: 19

EKİM 1990

SAYI: 4

KUBBEALTI AKADEMİ MECMÛASI, üç ayda bir çıkar,
akademik mecmûadır.

Kubbealtı Akademisi Kùltür ve San'at Vakfı adına sâhibi:
İlhan AYVERDİ

Yazı İşleri Müdürü:
Sait BAŞER

1991 yılı abone bedeli 40.000 TL.'dir. Dış ÷lkelerden bázıların abone bedelleri ise, posta ücretleri dâhil; Almanya için 18 Alman Markı; A.B.D. için: 31 A.B.D. Doları; Fransa için: 91 Fransız Frangı; İngiltere için: 9 Sterlin ve Suudi Arabistan için de: 67 S. Arabistan Riyali'dir. (*Abonelerin değışen adreslerini bildirmeleri ricâ olunur*). İlan ve reklâm, millî kùltürümüze hizmet eden müesseler'den alınır.

Yazı işleri için haberleşme adresi: Yeniçeriler Cad. Nu. 43, Bâyezid-İSTANBUL. Tel: 516 63 87. Abone ücretlerinizi Kubbealtı Akademisi Kùltür ve San'at Vakfı'nın 337056 numaralı Posta Çeki hesabına yatırabilirsiniz. Abone işleri için, Peykhâne Sk. Nu. 3 Çemberlitaş-İSTANBUL adresine başvurunuz. Tel: 516 23 56.

Basıldığı Yer: KOŞ GRAFİK, Tel: 526 39 83 --İstanbul

İÇİNDEKİLER

Sakat Doğmuş Çocuk: Amerika	Sâmiha Ayverdi	5
Türk Dünyâsının XXI. Yüzyıldaki Meseleleri	Eşref Bengi Özbilen	9
Lâbirent	Kemâl Y. Aren	14
"Bilgi Yılı" ve "Kendini Bilmek"	Doç. Dr. Mehmet Demirci	19
Hazret-i Mevlânâ ve Yunus Emre	Şefik Can	23
İkinci Viyana Kuşatmasına Rubâiler	Memduh Cumhuri	36
Dîvan Şiirinde "Hazret-i Âlem"	Dr. Ayhan Gültaş	37
Türk Mûsikîsinde Kâr-ı Nâtık Formu	Memduh Cumhuri	44
Türk Mûsikîsi İçin (2) (Kâr-ı Nâtık Güftesi)	Mustafa Tahralı	48
Mandal	Hayri Bilecik	50
"Başlamak"	Dr. Ali Murat Daryal	53
Yemen'de Bir Hikâye, Hikâyede Bir Yemen	İbrahim Numan	56
Göçebelik ve Medeniyet	Dr. Kâmil Uğurlu	63
Kubbealtı'ndan Türkistan'a	Sait Başer	68
Mustafa Düzgünman'ı Kaybettik	KUBBEALTI	72
1989-1990 Sayılarımızın İndeksi		74

Aziz okuyucu,

Mecmûamız, neşir hayâtının 20. senesine girerken, Türkiye şartlarında, bir dergi için fevkalâde addolunacak bir seviye ve istikrarlı bir çizgi tutturmuştur. Bu başarıda siz muhterem okuyucularımızın, bilhassa abonelerimizin mühim payı vardır.

Bir irfan ocağı mâhiyeti kazanan Kubbealtı Akademisi'nin neşir organı olan mecmûamız, önümüzdeki yıllarda da aynı istikâmette çıkmaya devam edecektir.

Ancak çeşitli fiat artışları sebebiyle 1991 yılında bir sayımızın bedeli 10.000, yıllık abone ücreti ise 40.000 TL. olacaktır. Yurd dışındaki okuyucularımızın aboneleri, 2. sahifede bildirdiği üzere devam edecektir.

Sizlerden ricâmız, abonelerinizi yenilemeniz, değişen adreslerinizi bildirmeniz; derginizi çevrenize de okutarak yeni aboneler bulmanızdır.

KUBBEALTI

NOT: Haberleşme 2. sahifede gösterilen adreslerle yapılacaktır.

Kubbealtı Akademi Mecmûası, 4.10.1976 da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından alınan karar mucibince 8.11.1976 târîhli Tebliğler Dergisi'nde, 660-10290 sayı ve 11664 genelge numarasıyla tavsiye edilmiştir.

SAKAT DOĞMUŞ ÇOCUK: AMERİKA

Sâmiha AYVERDİ

İç ve dış organları eksiksiz olarak doğmuş bir çocuk, anasından ilk gıdâsını alır. Ama zamanla bu gıdâ ona yetmez. Çeşitli maddelerle beslenir. Doğuşunun üstünden geçen kısa bir zaman sonra da tek tük dişleri çıkar, kendisine verilen gıdâları öğütterek hazmeder ve yürümeye de başlar. Artık o, ana rahminde bir kan pıhtısı gibi görünen çocuk değildir. Yalnız yiyip içmekle de kalmaz, hem yürür, koşar hem de düşünür. Büyüdükçe de düşündükleriyle yetinmeyerek düşünemeyeceğini zannettiği meçhulleri araştırıp bulmaya, bulamazsa da îcat eylemeye kalkışır. Zîra o, dünyâyâ bir bütün olarak gelmiştir. Her ne kadar iç ve dış uzuvları ayrı ve zıt maddelerden mürekkep ise de aralarındaki biyolojik denge ve müsterek birlik, onu kâşif yapmış, mûcit yapmış ve böylece de çocuk, îcatları ile hârikalar meydana getirerek hem gururlanmış hem de çevresini şaşırtacak kadar tesiri altında bırakmıştır.

*

* *

Amma doğan çocuk, kafası ve bedenî yapısı ile eksik ve sakat olarak doğmuş ise ondan adâlet, nizam, insânî davranış şöyle dursun, çevresini hırpalamak, mahcup eylemek, kırıp geçirmek gibi nâ-lâyık işler beklenir.

*

* *

Bugün, yekpâre bir ülke olarak tanınan Amerika'ya ilk gelen kütleri zamanımıza bağlayacak hız ve aşk ölçüsünde birleştirici ve müşterek bir idealin kurulamamış olması kendisini kuvvetle hissettirmektedir.

Gerçi, Amerika'yı kuran mâcerâcî ve kendi menfaatinin bereketinden başka hiç bir heyecan hazînesi olmayan kimselerin birikmiş maddî güç ve enerjisinden hârikalar beklemek düşünülemez. İşte bu kafalar, yeni yerleştikleri toprakların kızıl derili denen eski ve mâsum halkını canlarından, mallarından etmekle işe başladıktan sonra, Afrika'nın câhil ve çâresiz kara insanlarını da eti yenen, derileri yüzölüp kullanılan av hayvanları gibi yakalayıp sâhibi oldukları o yeni toprakları işletmek için getirdikten sonra, onlara hayvanlardan da merhametsiz bir zulümle davranmayı ülkelerinin meşrû kanûnu hâline getirmişlerdir.

Ne yazık ki Amerikalıyı diyenlerin, o koskoca ülkenin hukûkî kodlarını kanûnların, daha doğrusu örf ve âdetlerin garantisi altına koyamayışlarının sebebini bu hukuk kodlarının mukaddes, ulvî ve ilâhî bir gayesi olmayışında aramak hiç de yanlış olmaz denilebilir.

*

* *

Gerçi o koskoca ülkenin hukûkî meşrûiyetinde asla mukaddes, ulvî ve derûnî muhâsebeyle dayanacak müşterek bir gayeye sâhip olmadıkları göze çarpar ki, belki de onlar için en büyük tehlike, Amerika'yı birleştirecek böyle ciddî bir gayeden mahrum olmak keyfiyetidir. İşte Amerika bu yüzden, para ve maddî çıkar noktasında birleşmekten öte, iftihar edilecek rûhî kemâlden mahrum hâle gelmiş bulunuyor.

Türkler'i, gerek Selçuklu gerek Osmanlı devirlerinde aşk u şevk ile fütûhat ve istîlâya götüren gaye, "Îlâ-yı Kelîmetullah" gibi üstün gaye idi. Böylece de tevhidin ışığı altında ve onunla dünyâyı da aydınlatmak gayesi ile yapılmış gazâlar, dünyânın meskûn bölgelerini hemen bütünü ile ele geçirirken, sâkinleri de, îmânın ışığı ile aydınlatılmıştır. Bu yüzden Müslüman-Türk, ele geçirdiği toprakların sâkinlerini, Amerika'yı elde eder etmez, oranın yerlilerini kılıçtan geçirenler, hattâ vahşice zulme tâbi kılanların yaptığı gibi, gayri insânî ve gayri medenî davranışlarla yok etmek yolunu seçmemiştir.

*

* *

Oldu olası Amerikalının birleştiği tek müşterek noktanın menfaat olması, onu günün birinde zaafa düşürecektir. Öyle ki aralarında tek mukaddes bağ bulunmayan bu insanları, o topraklara can atarcasına koştukları gibi, bu defâ da aynı ülkeden kaçmak için çâre arar hâlde görmek hiç de yadırganacak bir ihtimâl değildir.

Evet, bugün başları bulutlara değen hattâ, semâvâtın komşu yıldızlarına ayak basan Amerika, maddeyi, laboratuvarlarında hamur gibi mıncıklayıp istediği şekle ve huya sokmakta ise de buna bir medeniyet alâmeti denemez.

Sakat doğan çocuklar gibi yekpâre bir bütünlüğe sâhip olamamış Amerika şimdi dünyânın gözlerini kamaştırmasına rağmen belki bir asra kalmadan inkıraz alâmetleri göstererek, kendisine doğru koşanların ondan kaçmak isteyecekleri gün gecikmiyecektir.

Amerika, bir zamanlar, kabile kabile topraklarına sığınan Almanlar'ı, İrlandalılar'ı, Danimarkalılar'ı, İspanyollar'ı, Portekizliler'i aynı pota için de yağurup hepsine bir ulvî ve mukaddes ideal vererek hazmedebilmiş olsaydı îman ve îkanda birleşmiş bu parçaları bölmek mümkün olmazdı. Ama Amerika'da o tek tek veyâ küme küme para aramaya gelmiş olanları bekleyen çözülme alâmeti, şimdi bile az çok kendini göstermektedir. Ne yazık ki onun refâhı içinde çıkarını arayıp bulanlar bu gerçekten habersiz bulunmaktadır.

*

* *

İç ve dış organları sağlam olarak dünyâya gelmiş bir çocuğun içinde mevcut bulunan tezâtlar kâfilesi, yaradılışları itibâriyle birbirileri ile aynı karaktere sâhiptirler. Öyle ya, su ateşe dargın olmasına rağmen, girdiği bünyede kavga etmediği gibi, kireçle demir de anlaşmış maddeler olmalarına rağmen, dâvetli oldukları bünye içinde, iki dost olarak, bütünü beka ve devâmına hizmet etmekte âdetâ yarış ederler. Zîra, hâricte birbirilerine meydan okuyan bu zıtlar, haydi birleşin, kavga gürültü istemem emrini veren kudretten emir alınca, onun emir kulu olarak, barış, âhenk ve nizam içinde el ele vazîfe görürler.

Böylece, birbirileri ile kavgalı olarak didişmeye bahâne arayan çeşitli maddeleri acaba kim uzlaştırdı? Kim o zıtlardan böyle bir yekpâre âbide meydana getirdi? diyecek olursak karşımıza çıkacak gerçeğin bir

ilâhî kudret olduğu meydana çıkmaz mı?

*

* *

Amerika da bir bedendir. Dünyânın hemen her tarafından kopup gelmiş bu muazzam zıtlardan örülmüş binâyı taş taş kuranlar, ne yazık ki zıtları yekpâreleştirerek bir âbide yapacak sırlı terkîbî bulamamışlardır. İşte böylece de su ateşi söndürmüş, kireç demirle kavgaya tutuşmuş ve anasından sakat doğmuş çocuk gibi, sağlıklı büyüyememiş, onun için de, yekpâreliğin, nizam ve adâletin buyruğunu duyamamış olmaklığı yüzünden, Kızılderili demiş öldürmüş, zenci demiş zincire vurmuştur.

Böylece de Hak ve adâletin hükümsüz kaldığı bir ülke, her ne kadar madde üstünlüğü ile hârikalarla dünyânın gözünü boyasa da, sonunun tehlikeli ayak seslerini daha şimdiden duymamasına nasıl şaşılmaz?

*

* *

Bir de, ırklarının ve şeriatlarının temsilciliği için Amerika'dan medet uman Yahudiler, Ermeniler, zâten birleşememiş olmaklığının acısını çekmekte olan Amerika'nın siyâsî hayâtında birer câsus olarak, bu ülkeye, ödeyemeyeceği bir fatura çıkarmaktadırlar. Böylece de temsilciliğini yaptıkları kendi ülkelerinin çıkarları uğruna, bir türlü politika sahnesinde ustalık gösterememiş bu acemi Amerika'ya darbe üstüne darbe vurmaktan geri kalmamaktadırlar.

*

* *

Bugün yekpâre ve muazzam gövdeli bir Amerika ana rahminde ârzalı ve bütünleşememiş olan çocuklar gibi, ülkesi içinde yekpârelik ve huzur bulamadan, mâcerâcî atalarının idealsiz zürriyeti olarak, bakalım daha ne kadar yıl ya da asır bu yüke dayanabilecektir?

TÜRK DÜNYÂSININ XXI. YÜZYILDAKİ MESELELERİ

Eşref Bengi ÖZBİLEN

Türk Dünyâsının gelecekteki meselelerini ele almadan önce hâlihazırda-ki durumunun sağlıklı bir değerlendirmesini yapmak ve bunun geçmişteki sebeplerini iyice araştırmak kaçınılmaz bir mecbûriyettir.

Uzak geçmişimize baktığımızda cihan hâkimiyeti mefkûresiyle yola çıkan, başlılara baş eğdirmeği dizlilere diz çöktürmeği milli bir haslet hâline getiren Türk toplumlarının dünyanın çeşitli yerlerinde büyük imparatorluklar kurduğunu görüyorsunuz. Bunu yaparken gücünü töresinden alan, İslâmîyetle müşerref olduktan sonra benliklerine ve uhrevî anlayışlarına en uygun din olan İslâmîyetin en güçlü hâdimi ve hâmisi olan Türkler, cihangirliği sâdece cengâverlik olarak telâkkî etmemişler, ilme, medeniyete ve ticârete de büyük önem vermişlerdir. Bu özellikleri ile de muâsırları arasında ulaşılması güç, üstün bir mevkie erişmişler ve hâkim oldukları coğrafyaya bugün tahayyül bile olunamıyan zenginlik, ilim, irfan ve barış içindeki Türk asırlarını yaşatmışlardır.

Bu ihtişamı hayranlıkla karışık da olsa kıskançlık, korku ve Haçlı zihniyeti taassubu ile izleyen Batılı barbarlar, medeniyet alanında yaratılan meyvelerin pek çoğunu kabullenmelerine rağmen kendi gayretleriyle ulaşamadıkları bu ihtişamı elde etmek için acımasız, amansız ve yırtıcı bir sömürsistemine yönelmişler, Eski Dünyâ'nın bereketli toprakları ve zengin ticâret yolları, kendilerine güçlü Türk kalkanı ile kapalı olduğu için açık denizlere açılmışlar; işe, Türk hâkimiyet bölgesinin uzağında veyâ kıyısında kalan

memleket ve kıtalarda kıtal ve yağma ile zenginleşmek yolunda giderek başlamışlardır. Bu şekilde onlar giderek güçlenirken çok geniş bir sâhaya yayılmış oldukları için Türk dünyasında zamanla çözümler ve kopmalar görülmüş, bunun yanı sıra kurdukları yüksek medeniyetin üstün ahlâkî ve insânî değerlerini sürekli bir şekilde hâriçten gelen amansız saldırılara karşı müdâfaa etmekten ileri gelen yorulma emâreleri artmıştır. Bu da askerî mağlûbiyetlere, toprak kayıplarına; İktisâdî krizlere ve zamanla artan derecede bir varoluş savaşı verilmesinden dolayı ilim ve teknoloji sahasında durgunluğa yol açmıştır.

Yine de asıl tahrîbâtı yapan bir hususlar olmamıştır. Misyonerlik ve siyasi ve iktisadî baskılarla birlikte yürütülen ilmi faaliyet kisvesi altındaki şarkiyatçılık beşinci kol gibi faaliyet göstermiş. Türk nisanını öz değerlerinden koparmak, onların yerine sömürülmesini ve istenilen yönde güdülmesini sağlayacak, kendine güvenini sarsarak, geçmişini unutmaya ve ondan utanmasına sebep olacak, aydınlarla halkın arasına aşılması zor uçurumlar açacak, Türk topluluklarını birbirinden uzaklaştıracak sahte değerler ikâmesi ve yanıltıcı bilgiler üretilmesi için olağanüstü çabalar harcamış, ve nihayet bugünkü duruma gelinmiştir.

Süper güçlerin ve kitlevî dünyâ görüşlerinin hâkim olduğu günümüzde değil fertlerin ve toplulukların, milletlerin bile aslî hüviyetlerini muhâfaza etmeleri giderek güçleşmekte, hattâ imkânsız hâle gelmektedir. Çeşitli akımların, felsefelerin, dünyâ görüşlerinin ve güç odaklaşmalarının çarkları fertleri ve toplulukları acımasızca öğütmede, kendi benliklerine yabancı ve kendi menfaatlerine yaranı şüpheli olan kalıplara ve kliklere girmeğe mecbur etmektedir. İnsanları ve memleketleri sömürmeğe ve kendi dümen suyuna sokmağa yönelik olan bu maddî ve manevî organize güçlere karşı ferdî mukâvemet ancak bir dereceye kadar mümkündür. Ondandır tecrit edilmişliğin acısının geçmişte müsteşriklerin başlattığı işin tamamlanması ve yavaş yavaş kişinin değer yargılarını yıpratmaya başlayıp, onu değer yargılarının doğruluğundan şüphe ettirmesi ve bu değer yargılarının üstüne binâ edilmiş geçmişinden utanmaya sevk etmesi ve yeni kalıplar içinde kendini kaybetmeğe çalıştırması âdetâ mukadderdir. İrili ufaklı toplulukların da belki belirli bir gerileme olmakla beraber tek tek fertlerin âkibetlerinden kurtulması mümkün değildir.

Bugün Türk milletinin mensupları hemen hemen dünyânın her yerine

dağılmış olarak, değişik yabancı kültürlerin yoğun saldırısına mâruz kalmış vaziyette, çoğu kez birbirinin varlığından habersiz bir şekilde çeşitli rejimler altında yaşamaktadırlar. Türkleri yaşadıkları yerlere ve kısmen de olsa konuştukları lehçe ve şivelerin benzerliklerine göre 4 ana grupta mütâlâa etmek mümkündür:

1) Kuzey Türkleri : Kırm-Kazan-Lehistan /Litvanya Tatarları, Başkurtlar, Çuvaşlar.

2) Batı Türkleri: Balkan Türkleri, Türkiye ve Kıbrıs Türkleri, Kuzey Afrika ve Mısır Türkleri, Suriye ve Irak Türkleri, Kafkasya Türkleri, Azerbaycan Türkleri, İran ve Türkmenistan Türkleri, Amerika, Almanya, Avustralya ve sair Batı ülkelerinde misâfir işçi ve göçmen olarak bulunan Türkler.

3) Çağatay Türkleri: Özbekler, Tacikler, Afganistan, Pakistan ve Hindistan Türkleri.

4) Doğu Türkleri: Kazaklar, Kırgızlar, Uygurlar ve sair Çin Türkleri, Moğolistan ve Tibet Türkleri, Yakutlar, Altaylar ve Sibiryâ Türkleri.

Kendi öz benliğine ve kültürüne yeniden kavuşmak mücâdelesini zorlaştıracak belki en önemli husus da işte bu dağılımlık ve birbirinden habersizliktir. Halbuki birlikten kuvvet doğar ve birlik içinde olduğu zaman Türk milletinin başarısız olduğu târihte pek görülmemiştir. peki, bu birlik nasıl sağlanacak, ne tür bir birlik olacak ve ne şekilde bir güce dönüşecektir? İşte, milletinin hür ve haysiyetli şekilde bekâsını arzulayan her Türk aydınının karşı karşıya olduğu ve çâresini bulması gereken mesele bu dur.

Herşeyden önce insanları olduğu gibi insan topluluklarını da kahredici bir husus olan yalnızlık ve tecrit edilmişlik hissinden kurtulmak lâzımdır. Bu da dünyâ üzerinde birbirinden oldukça uzak memleketlerde yaşayan Türklerin birbirlerinin varlığından haberdar olmasıyla mümkündür. Birbirlerinin dilini tam olarak anlayamasalar, kültür ve medeniyet seviyeleri ile siyâsî görüşleri farklılıklar arzetsen ve hattâ aynı dînî duyguları paylaşmasalar bile, tâ uzaklarda bir yerlerde kendi soylarından olan insanların varlığını öğrenmeli ve onları hiç görmeseler, karşılaştıkları takdirde hemen kaynaşmasalar bile birbirlerine sâhip çıkmanın, her ahval ve şerâit altında hiçbir karşılık beklemeksizin yardımlaşmanın gerekliliğine inanmalıdırlar. Çünkü bilmelidirler ki, ancak bu şekilde kendi münferit varlıkla-

rını sürdürebilirler. Bir kere bu zihniyet yerleştikten sonra mensûbiyet şuurunun pekiştirilmesi için basın-yayın, radyo, televizyon ve sinema kanalıyla, müzik ve folklor gösterileri vasıtasıyla, dostluk dernekleri tesisi, turistik geziler tertiplenmesi, belli süreli mübâdele programları düzenlenmesi ile yakınlaşmayı sağlamak kolaylaşacaktır. Zîra ortak yanları keşfetmek, karşılıklı yakınlaşmayı sağlayacağı gibi, hayal kırıklığına uğramayı da büyük ölçüde engelleyip değişik boylara mensup Türkleri birbirleriyle daha iyi anlayabilmek, Gaspıralı İsmail Bey'in işâret ettiği "Dilde, Fikirde, İşte Birlik" sağlamak için insiyakî bir tarzda hepsinin rahatça anlayabileceği ortak bir dil ve alfabe üstünde anlaşmaya sevkedecektir. Bunun kaçınılmaz bir sonucu olarak fikirde işbirliğine gidilecek, ilmî ve edebî alışverişlerle teknoloji sâhasında geri kalmış olan toplulukların muasır seviyeye ulaşmaları hızlandırılacağı gibi, şeklen ileri gitmiş, fakat aslında özlerinden uzaklaşmış olanlar da kendi benliklerini yeniden bulmak fırsatına kavuşacaklardır. Dili bir, fikri bir olan insanların işde de birlik olmayarı, yoğun iktisadî faaliyetler, müşterek bankalar, kredi kurumları ve kooperatifler tesis ederek, üstünde yaşadıkları dünyanın Dili bir, fikri bir olan insanların işte de birlik olmaları, yoğun iktisadî faaliyetleri, müşterek bankalar, kredi kurumları ve kooperatifler tesis ederek üstünde yaşadıkları dünyânın en bereketli topraklarının ve yeraltı zenginliklerinin sayesinde eski mesut asırları aratmayacak büyük bir iktisadî potansiyel oluşturmaları, zenginleşen ve münevverleşen boyların ergeç maddî ve mânevî boyunduruklardan kurtulup bağımsızlıklarına kavuşmaları, karşılıklı temsilcilikler teatisi ile aralarındaki tesânüdü güçlendirmeleri, beynelmilel platformlarda birbirlerinin sarılsız desteği olmaları en tabîî şeydir.

Bu birliğin tesisi için ilk adımların atılmasında, müsbet bir kamuoyu yaratılmasında, ilk maddî desteğin temininde, hâricîten gelebilecek zorbalıklara karşı gerektiğinde Kıbrıs Başır Harekâtı'nda olduğu gibi askeri direniş gösterilmesinde kim veya hangi müeeseze önyak olacaktır? Bu zor görevi üstlenecek mercinin ne gibi vasıfları hâiz olması gerekmektedir? Bu makâmın, birliği sağlamak için gerekli olan istikâmette kararlar alıp onları uygulayabilecek güçte siyâsî bağımsızlığa, bütün dünyâdaki Türkler'in mânevî liderliğini üstlehebilecek hürmete lâyıklığa, bu hiç de kolay olmayan işlerin üstesinden gelebilecek idarî tecrübeye sâhip olması ve bütün bu hususları tam mânâsıyla değerlendirebile-

ceği coğrafi mahalde bulunması gerekmektedir. Bütün bu vasıflar; geçmişin bütün acı darbe ve tecrübelerine rağmen yine de aslından fazla uzaklaşmamış, aklı başında münevverlere ve sağduyu sâhibi bir millete mâlik olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde toplanmıştır. Türk birliğinin mânevî liderliğini ve hâmilliğini üstlenmek Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin tarihî misyonu ve bekâsının kaçınılmaz şartıdır.

LÂBİRENT

Kemâl Y. AREN

"Yollarının, ya da geçitlerinin çokluğu, karışıklığı yüzünden içinden kolay kolay çıkılamayan yerlere 'Lâbirent' denir.

"Yunan mitolojisinde, bu çeşit yerlerden ilkinin Girit Kralı Minos tarafından yaptırıldığını anlatan bir hikâye vardır: Girit Kralı Minos bu lâbirente korkunç bir ejderhayı hapsetmiş. Birgün Minos'un kızı Ariadne'nin sevgilisi Theseus, ejderi öldürmek üzere Girit'e geldi. Ariadne ona, lâbirente girmeden önce, çıkarken yolunu kolay bulabilmesi için bir yumak verdi.

Theseus lâbirente girerken bu yumagın iplerini yere salıverecek çıkarken de ipleri toplayarak aynı yolu geçip dışarı çıkabilecekti. Böylece Theseus ejderi öldürdükten sonra yumak sayesinde yolunu bulup lâbirentten dışarı çıkmayı başardı."

Hayat Ans. C.4, s.2132

İnsanlar okumaktan çok seyretmeyi, düşünmekten çok kabullenmeyi

seviyorlar. Nâdiren okumaktan zevk alan çıkarsa o da artık uzun yazıları okuyamıyor.

O halde ilmî mevzuları fıkra üslûbuna dökmek gerektiğini düşünüyorum. İlim adamlarımız beni bağışlasınlar.

*

* *

NE OLACAK BU ÇOCUKLARIN HÂLİ?...

Cehennemî bir yarıştan çıkıp ortaokula giren 11-12 yaşındaki çocuklar Türkçe, fen ve matematik derslerinde çok başarısız oluyorlar. Sosyal dersleri de -tarih, coğrafya, din, ve vatandaşlık bilgisi dersleri- evet bunları da çalışmayı sevmiyorlar. Sevmiyorlar, çünkü ezberden bıkmışlar. Bu derslerin de ancak ve ancak ezberlenerek öğrenilebileceğini zannediyorlar, onun için sevmiyorlar.

Sebeb açık: Bu çocuklardan, üç sene boyunca adapte oldukları, test tekniği denilen otomasyondan sıyrılıp, esâsı anlama- açıklama-örnekleme ve yorumlama olan klâsik öğretim metoduna uymaları istenmektedir.

İlkokulda bu teknikle yetiştirilmiş olsalar, seçme imtihanları da bu usule yapılıysaydı çocuk hiç yabancılık çekmeyecekti. Ne var ki siz, üç sene boyunca -Bu iyimser bir kabullenıştır. Aslında pek çok ilkokul öğretmenin daha birinci sınıftan îtibâren test tekniğine göre öğrenci yetiştirdiklerini duyuyoruz. Cümlesine Allah insaf merhamet versin!..- evet siz üç sene boyunca bu mâsum ve mazlum yavrucakların bir beyaz kâğıttan farksız kafacıklarını sâdece hatırlama ve seçme hassalarını geliştirme yönünde çalıştırır ve şartlandırırırsanız olacağı budur. Yulaf ektiğiniz tarladan karnıbahar bekleyemezsiniz.

Bu yüzden çocuk okulu sevmiyor.

Bu yüzden çocuk, okumayı sevmiyor.

Aslında çocuk, duygularını anlatabilse, anne ve babasının etrâfında telâşla dönenmelerini, o kurstan bu özel öğretmene-kendisi için -koşuşturmalarını hayretle ve anlamazlıkla seyrediyor. Bütün bunları saçma buluyor.

Bütün bunların kendi iyiliği için, kendi geleceği için olduğunu kabullenmiyor.

Çünkü kendisini OLAYIN DIŞINDA HİSSEDİYOR.

Evet, cevap veriniz:

NE OLACAK BU ÇOCUKLARIN HÂLİ?...

*
* *

1987'de EĞİTİM FAKÜLTESİ MEZUNLARINDAN ÖĞRETMEN-
LİK İÇİN BAŞVURANLARIN MESLEĞE KABUL EDİLMELERİ İÇİN
YAPILAN YETERLİLİK İMTİHANINDA BAŞARI:

YÜZDE BEŞ'ti.

ŞİMDİ KAÇ?...

A.B.D. Colorado Üniversitesinde görevli, Tübitak Bilim Ödülü sâhibi
Fizik Profesörü Dr. Asım BARUT: "Türkiye'nin bilim ve teknolojiye çağ-
daşlarına yetişmesinin mümkün olduğunu, fakat bunun bilgili, tecrübeli ve
Türkiye'nin derdini kendisine dert edinmiş öğretmenler kadrosu ile gerçekle-
şebileceğine inandığını" kaydetti ve "Türkiye'de en değerli insanları öğret-
menliğe yönleltmek gerekir. Bunun için de öğretmenliğin câzip bir hâle geti-
rilmesi lâzım. İnsanların öğretmen olabilmek için birbirleri ile yarışmalarını
sağladığımız zaman, bilim ve teknoloji alanında da kalkınma hızımızın
kendiliğinden arttığını göreceğiz. Kalkınmasını tamamlamış ülkelerin hep-
sinde gördüğümüz olay budur."¹

BENDE YORUM YOK.

YA SİZDE?...

*
* *

İKİ DİLLİ

OLMAMIZ

KAÇINILMAZDIR!..

Bence de...

Nasıl kaçınabiliriz ki?... Şuraya bir bakın:

"Ülkemizde yabancı dil eğitiminin son yıllarda aldığı şekil ister istemez
'İKİ DİLLİLİK' tartışmalarını doğurmuştur. Zira en kaliteli eğitimin verildi-
ği çeşitli seviyelerdeki okullarda derslerin büyük bir kısmı "Türkçe" yerine
"İngilizce" olarak verilmeye başlanmıştır. Bu güzîde okullardaki dilin İngi-
lizceleşmesi, pekçok aydının kafasında sömürgeleştirilme duygusu uyan-
dırmış, onun için de böyle bir eğitime karşı çıkmaktadır. Tabii karşı çıkma-
yan, daha doğrusu taraftar olanlar da var:

"4. Aralık 1989 tarihli Cumhuriyet'te Doç. Dr. Cem ALPTEKİN, 'ÇİFT
DİLLİLİK GEREĞİ' adlı yazısında: Düşüncenin evrensel olduğu görüşün-

1 Ahmet Ali ASLAN, Türkiye Gazetesi, 16.5.1990 (Washington Özel)

den hareketle, ana dilini sokakta ve evde, ikinci dilini ise düşünce ve sanatta, ilimde ve yönetimde, kısacası kültür, teknoloji ve siyâset üretmede kullanmak bir zorunluluktur, demektedir.

Bu duruma göre ikinci dil ister istemez üstün dil durumuna geçerek, ana dil de yavaş yavaş gerileyecektir."²

Demek ki, kültür dilimiz İngilizce, Almanca belki Fransızca; **ana dili** biz, yâni, anneler gününden anneler gününe varlığını hatırlayıp ziyaretine gider olacağımız anamızla konuşacağımız dil, **munkabızların Türkçesi** olarak ³ kalacaktır. Bilmeyenler için munkabızlar Türkçesi terimini izahta fayda görüyorum: İnu'lar, kızarıp-bozarmalar, telâşlı el-kol ve beden hareketleriyle hançereden sökülüp gelen seslerden husûle gelen bir acâip dildir MUNKABIZLAR TÜRKÇESİ. Ve, bu Türkçenin yanında inanın, arabesk Türkçe, şiir lisânı gibi kalacak!..

"Türkçe ağzımda anamın sütü gibidir." diyen Yahyâ Kemâl'i rahmetle yâdediyorum, ama berâberinde o güzelim Türkçeyi de götürdüğü için hüznümlüyüm.

*

* *

MUHTEREM DOÇ.DR.

KÂZIM YETİŞ BEY'in

AFFINA SİĞİNARAK:

23.5.1990 tarihli Tercüman Gazetesi'ndeki İSTANBUL TÜRKÇESİ başlıklı yazısından bâzı bölümleri aşağıya alıyorum:

"Cumhûriyetten önceki ve hemen sonraki nesillerin ısrarla üzerinde durdukları bilhassa İstanbul hanımlarının konuştuğu bir İstanbul Türkçesi vardı. Kelimelerin söylenişinden, onlara yüklenen anlamlara, basit günlük hayattaki hâdiselerin, davranışların ifâde edilmesine varıncaya kadar hayâtımızın bir parçası olan bu Türkçeden bugün ne kaldı bilmiyorum!.."

.....

"Aydınlık, açık, ahenk ve güzelliklerden örülmüş bir Türkçenin konuşulduğu sırça köşkten; dilimizi ve kültürümüzü fakirleştirecek, geleceğimizi ipotek altına alacak bir yol takibederek bizi bir uçuruma yuvarlamak isteyen kim?"

2 Hayâti DEVELİ, Tercüman Gazetesi. 11.6.1990. "ANA DİL KAVRAMI ve İKİ DİLLİLİK TARTIŞMASI"

3 Munkabız: Kabızlık çeken. (Tercüman Türkçe Sözlük. C.3. İlgili madde)

.....

"Bugün Türk aydını her zamankinden daha fazla bir yol ayrımındadır: Ya diline ve kültürüne sahip çıkıp, tarihî şahsiyetini koruyarak yeni dünya dengelerinde haysiyetli bir yer almak, yahut şahsiyetinden uzaklaşmak..."

*

" "

Aziz okuyucularım:

Lâbirentten çıkış yolunu siz bulunuz.

Bulmacayı doğru çözenlere bir teşekkür mükâfatımız olacak.

Hürmetlerimizle....

"BİLGİ YILI" VE "KENDİNİ BİLMEK"

Doç.Dr. Mehmet DEMİRCİ

İlmin sağladığı en önemli sonuçlardan birisi, pek çok hususta bizi "**bilgi**" sâhibi kılmasıdır. Bilgi, ilmin bir mahsûlü olmasına rağmen, günlük konuşmalarımız sırasında, çok defâ bu iki kelimenin aynı anlamda kullanıldığı görülür. "**Bilgi Toplumu**", "**Bilgi Çağı**", "**Bilgi Yılı**" tâbirleri ile kastedilen kavram içinde, ilim ve bilgi iç içe girmiş sayılır.

1990 yılının "**Bilgi Yılı**" ilân edilmesi dolayısıyla yapılan beyanlar ve çekilen nutuklar sırasında, zaman zaman "**bilgi**" ile "**bilgisayar**"'ın karıştırıldığı bir vâkıadır. İlimle uğraşmak ve bilgi edinmek çileli ve zor bir meşgaledir. Bu husus göz ardı edilerek, başkalarının yaptığı teknik bir âlet olan "**bilgisayar**"a yalnızca sâhip oluvermekle bilgi çağının yakalanacağını sanmak bir aldaniş olur.

Burada asıl maksadımız "**Bilgi Yılı**" vesîlesiyle "**ilim**" ve "**bilgi**" kelimelerinin zihnimizde uyandırdığı çağrışımları dile getirmek ve klâsik kültürümüze âit bâzı hatırlatmalarda bulunmaktır.

"**İlim**" Allah'ın sıfatlarından biridir, O "**Alîm**"dir, yâni her şeyi bilir. Kendi bilgisinden bir nebze de insana vermiştir. İnsanın üstünlük sebeplerinden biri de budur. Kur'an'da buyrulduğuna göre Allah "**Âdem'e bütün isimleri öğretti.**" Yâni nüve hâlinde her türlü bilginin istîdat ve imkânını insanoğlunun atası olarak ona bahşetti. Bu bilgisi ve üstünlüğü

dolayısıyledir ki, melekler Hz. Âdem'e secde etmekle emrolundu (Bakara 2/31-34).

İnsana düşen, potansiyel olarak kendisinde mevcut bu bilgi istîdat ve imkânını sonuna kadar işleterek kâinâtın sırlarını çözmek, böylece de üstün yaratılmanın şükran borcunu ödemektir. Ama bu arada şımarmamak ve meleklerin dediği gibi: "Ya Rabbi sen yücesin (seni tenzih ederiz), senin bize öğrettiğinden başka bizim bir ilmimiz yoktur." diyebilmektedir. Bu tavır, bilgiyi sınırlamak değildir. Belki de, kişinin kendini, "enânîyet"ini sınırlamasıdır. Kendini aşabilen ilim adamı, ilmî faaliyetlerinde daha bağımsız ve hasbî olacaktır. Bu durum bir başka mutlu sonuca götürecektir. Bu sonuç **"Kendini bilen Rabbini bilir."** ifâdesinin şümûlüne girme imkânıdır.

Kur'an'da ilimle ilgili ve "ilim" kökünden gelen pek çok ifâdeye rastlanır. **"İlim talebinde bulunmak her müslümâna farzdır."** sözü ise bir Peygamber buyruğudur. Hz. Peygamber'in ilim ve bilgi sâhî'bi olmayı son derecede teşvik ettiği ve kendi devrinde bunun şartlarını hazırladığı târihî bir gerçektir.

Fakat aynı Peygamber **"Faydasız ilimden Allah'a sığınmayı"** tavsiye ediyor ve **"Faydalı ilim istememizi"** bildiriyor. Konuyla ilgili hadislerden biri şöyledir: **"Ey Allah'ım fayda vermeyen ilimden, ürpermeyen kalbten, doymayan nefisten ve kabul edilmeyen duâdan sana sığınırım."**¹

*

* *

"Bilmek, hayattaki amellerimizin en az maddî olanı, menfaat duygusuna en az dayananıdır." diyor E.Renan. H.Poincare'ye göre ise: "Biz bütün olayları bilemeyiz, bilinmeye lâyık olanları seçmemiz lâzımdır." Bu demek değildir ki araştırmalar ve ilmî faaliyetler sınırlı tutulacaktır, aksine dinamik olmak gerekir: "Her faaliyetin bir gayesi olmalıdır. Üzülmeliyiz, didinmeliyiz, şu temâşâ evindeki yerimizin bedelini ödemeliyiz." diyen Poincare ilâve eder: "Bilimin ulaşabileceği şeyler bir takım saf ruhlu dogmacıların sandıkları gibi, bizzat eşyânın kendisi, özü değil, sâdece bu eşyâ arasındaki bağlantılardır."

1 Müslim, Zikr, 73. İlimle ilgili hadisler ve başka sözler için bkz. Ebû Bekr Amr Yûsuf b.Abdîl-Berr, Câmîu Beyâni'l-İlm ve Fazlihî, neşr. Abdurrahmân Hasan Mahmûd, Kahire, tsz.

Eşyâ arasındaki fizîkî, kimyevî, sosyolojik, hissî vs. çok sayıdaki bağlantılar, insanlığın geçmişi, hâli ve geleceğinde pek çok ilim dalının konusu olmuş ve olacaktır. Bu sâhalarda her geçen gün, ilgi çekici nice buluşlar ortaya konmaktadır. Bunları takdîr etmemek haksızlık olur. Ama Poincare'nin, "bizzat eşyânın kendisi, özü" diye ifâde ettiği ve bizim "Hakîkat" diyebileceğimiz gerçeğe acabâ nasıl ulaşılabilir?

Tasavvuf bu "Hakîkat"e ulaşmanın yolunu ve tecrübesini öğreten ilim sayılır. "Hakîkatü'l-Hakaik" Allah'tır. Her şey O'nun eseri, O'nun tezâhür ve tecellîsidir. "Kendini bilen Rabbini bilir." denmişti. Kendini bilmek, nereden ve niçin geldiğini, nereye gideceğini bilmek, maddesi ve mânâsı ile kendini tanımaktır. Bu seviyeye çıkan insan, gerçek değerlere ulaşacağı için, kendinden geçmeyi de bilecektir. Kendinden ve mâsivâdan geçen O'na kavuşacaktır. "Mâsivâ"ya her türlü ilim ve bilgi de dâhildir. Bunlardan geçmek demek, asla bunları terk ve ihmâl mânâsına gelmez. Aksine, zihnî ve ilmî melekeleriyle bu sâhalarda en ileri seviyede faâliyetle bulunmak, fakat bunların hepsinin geçici ve bir vâsıtan ibâret olduğunun idrâki içinde, gönlünü Hak sevgisiyle doldurmak gerekir.

Fuzûlî'nin diliyle söylersek:

*İlm kesbiyle pâye-i rif'at
Arzû-yi muhâl imiş ancak
Aşk imiş her ne var âlemde
İlm bir kıyl ü kal imiş ancak.*

(İlim elde etme yoluyla yüksek mânevî mertebelere ulaşmak imkânsız bir istek imiş. Âlemde var olan en değerli şey ancak "a ş k" olup, ilim ise bir dedi-kodudan ibâret imiş.)

Fuzûlî'nin bu kıt'asında söz konusu olan, ilmi küçümsemek değil, sâdece kuru ilimle ve aklî ve naklî bilgilerle yetinerek, mânevî olgunluğa erişmenin mümkün olmayacağını belirtmektir.

Hacı Bayram-ı Velî meseleyi "Bilmek, bulmak, olmak" formülüyle ortaya koyar ve usûlünü gösterir:

*Bilmek istersen seni
Can içinde ara cânı*

*Geç cânından bul anı
Sen seni bil sen seni*

.....

*Bayram özünü bildi
Bileni anda buldu
Bulan ol kendi oldu
Sen seni bil sen seni.²*

Bir başka gönül adamımız **Yûnus Emre** ise konuyu daha yalın ifâdelerle dile getirir. İçinde bulunduğumuz "Bilgi Yılı"nda onun sözleri kulaklara küpe olacak vasıftadır:

*İlim okumaktan gerek
Kişi kendin bilmektir
Pes kendini bilmezsen
Bir hayyandan betersin*

Aynı düşünceyi anlatan şu ölümsüz mısırâlar da Yûnus'a âittir:

*İlim ilim bilmektir
İlim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsin
Ya nice okumaktır?*

2 Bkz. Fuad Bayramoğlu, *Hacı Bayram-ı Veli*, I, 68, Türk Tarih Kurumu yayını, Ankara 1983

HAZRET-İ MEVLÂNÂ VE YUNUS EMRE

Şefik CAN

Çok sevdiğimiz büyük şâirimiz, ilâhîleri yüzyıllardan beri toplantılarda okunup duran, milyonlarca mü'mine mânevî zevkler, heyecanlar veren Yûnus Emre Hazretleri de Hazret-i Mevlânâ'nın çağdaşıdır. Bu iki büyük insanın en belirli vasıfları İlâhî aşkıta birleşmiş olmalarıdır. İkisi de Türk milletinin nâdir yetiştirdiği gönül, aşk ve îman erleridir. İkisi de aynı yolun âşıklarıdır. Her ikisi de gönüllerine akseden ilâhî hakikatleri, biri Farsça, öteki Türkçe ifâde buyurmuşlardır. Bu mübârek kişilerin dilleri ayrıdır ama, kanları, canları, gönülleri birdir. İlâhî aşkın tesiriyle birisi deryâlar gibi coşmuş, köpürmüş kabına sığamamış, öteki, derin ırmaklar gibi çağlamış akmış, bir yerde duramamış. İkisi de gerçek sevgiliden ayrı düşmenin acısını, ıztrâbını terennüm etmişlerdir.

Birisi: "Şu neyin neler söylediğini can kulağıyla dinle, o, ayrılıklardan şikâyet etmededir. Ney hal diliyle diyor ki: Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryâdımdan, duygulu olan erkek de, kadın da inlemekte, ağlamaktadır." diye neyin feryâdında, ayrılığın şikâyetini ifâde buyururken, öteki, Dertli Dolab'ın iniltisinde, bu ayrı düşmenin acısını anlatmaya çalışır:

*Dolap niçin inilersin,
Derdim vardır, inilerim,*

*Beni bir dağda buldular,
Kolum, kanadım kırdılar,
Dolaba lâyük gördüler...
Onun için inilerim.*

Mevlânâ da, Yûnus da aynı asırlarda yaşamışlar, aynı duyguları duymuşlar, aynı acı ile sızlanmışlar, aynı neş'e ile, aynı aşkla şiirler söylemişlerdir. İnsandaki sırta varmak, bu sûretle, kendilerinde gerçek varlıklarını bulmak için gayret sarf etmişlerdir.

Her ikisi de, siyâsî ve içtimâî yönden Anadolu'nun perîşan ve karışık bir devrinde yaşadıkları halde, yaşadıkları zamânın kötülüklerinden, idâresizliklerinden hiç bahsetmemişlerdir. Çünkü onların gözleri, üzerinde yaşadıkları dünyâyâ çevrilmiş, dünyâyâ dönük değildi. Onların gözleri, iç âlemlerinin derinliklerine dalmıştı. Bu sebeple, bu ermiş kişiler, bütün hayatları müddetince, gölge varlıklarının yaşadığı yurtları değil de, asıl vatanlarını, geldikleri yeri düşünmüşler, beden zindanından kurtulmanın çâresini aramışlar, gerçek sevgilinin özlemi ile şiirler söylemişlerdir.

Gönülleri, duyguları, aşkları, îmanları bir olan bu iki büyük Hak âşığının dilleri de bir olsaydı, ne hoş olurdu? diye düşünenler var. Yâni, Mevlânâ da şiirlerini Yûnus gibi Türkçe söyleseydi, ne iyi olurdu? diye temennide bulunanlar da var. Hattâ, bu hususta bilgisizliklerinden ötürü, Mevlânâ'ya dil uzatanlar da görülmektedir. Herkes görüşünde, düşünüşünde, serbesttir. Hiç kimseyi fikrinden ötürü, kınamaya hakkımız yoktur. Ancak, hemen şunu arz edeyim ki; eğer Mevlânâ, Yûnus gibi şiirlerini Türkçe söyleseydi, Mevlânâ olamazdı. Âşık Paşa gibi bir şâir olarak tanınır, şiirleri, oğlu Sultan Veled Hazretlerinin Türkçe şiirleri gibi sönük kalırdı. Hattâ denilebilir ki: Mevlânâ ömrünü medreselerde Arapça ve Farsça yazılmış kitaplar arasında geçirdiği ve kendisi Belh'te konuşulan Şark Türkçesi ile konuştuğu için, dili de, halk arasından gelen ve bir Türkmen şâiri olan Yûnus gibi bize mûnis gelmezdi. Dolayısıyla Mevlânâ, Türkçe şiirleri ile Yûnus derecesinde bir şâir olamazdı.

Ayrıca 13. asır Türkçesi, 16. asırda Bâkf'lerin, Fuzûlî'lerin kullandıkları dil kadar, Arapça ve Farsça kelimelerle zenginleşmiş, işlek bir dil değildir. Bir mânâ deryâsı olan Mevlânâ, derin fikirlerini, coşkunu duygularını, 13. asır Türkçesi ile ifâde edemezdi. Bu konuyu daha iyi anlayabilme-

miz için şöyle bir misal akla gelir. Hint şâiri Rabindranath Tagore (1861-1941) şiirlerini İngilizce yazmasaydı, yâhut İngilizceye çevirmeseydi, yalnız kendi memleketinde bir Hint şâiri olarak tanınırdı da, cihânın tanıdığı ve sevdiği Tagor olamazdı. Bu hususta bir fikir edinmek için, Hazret-i Mevlânâ'nın o zamânın Türkçesi ile yazılmış bir şiirini alalım:

*Geçginen aylan sen bize gel gel
Dağdanen dağdan hey geze gel gel
Ay beyi sensin gün beyi sensin
Bî meze gelme, bâ meze gel gel*

Ey ağlayan, vaz geç ağlama sen bize gel, bize gel, dağlardan geze geze... Eğlene eğlene gel, gel.... Ay beyi de sensin, gün beyi de. Zevk-siz, neş'esiz değil, sen bize meze ile gel...)

Nitekim Sultan Veled Rubâbnâme'sinde samîmî olarak kendi Türkçesini yeter bulmadığını yazmaktadır:

*Türkçe bilseydim ben ideydim sıza
Sırları kim geldi Tanrı'dan biza
Bildiraydım sozla bildüğümü
Bildiraydım ben size bildüğümü*

Bu konu, bahsimizin dışında olduğu için, üzerinde fazla durmak istemiyorum. Yukarıdaki iki örnekten de anlaşılacağı gibi Hazret-i Mevlânâ şiirlerini Yûnus Emre gibi Türkçe söyleseydi Yûnus şiirleri gibi bize hitap etmiyecekti. Çünkü Mevlânâ'nın Türkçesi yukarıda yazıldığı gibi "Şark Türkçesi" idi. Halbuki Yûnus'un Türkçesi Anadolu'da yerleşen Türklerin dili, Oğuz Lehçesi denilen "Garb Türkçesi" idi. Türkmence adı da verilen bu lehçe Anadolu'ya yerleşmiş, yerli lisân olmuştu. Zâten o devirlerde İslâm bilginleri, şâirleri eserlerini Arapça ve Farsça yazıyorlardı.

Bâzılarının sandıkları gibi Yûnus ümmî yâni okuma ve yazma bilmeyen bir kişi değildi. Bektâşî ananesine göre onun bilgisiz, bir köylü olduğu rivâyeti de yanlıştır.

Bu hususta en salâhiyetli bilgin merhum Fuad Köprülü "Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar" adı eserinde aynen şunları yazmıştır:

"Yunus Emre, eski târihlerin bütün hikâye ve rivâyetlerini, ananelerini, zamânının ilmî ve felsefî telakkîlerini, sistemlerini tamâmiyle bilir. "Saltanat-ı Süleyman", "Hazîne-i Ferîdûn", "Genc-i Nûşirevan" ve saire İslâmî ve İrânî ananelere, Enbiyâ târihinin tek-mil safhalarına, Hallâc, Zünnûn ve sâire gibi büyük mutasavvıfların menkıbelerine, o devrin ilmî ve felsefî sistemlerine dâir Yûnus dîvanında yer, yer belîğ işâretler vardır. Onları gördükten sonra, Yûnus'un ümmîliği hakkındaki ananenin hiç bir zaman târihî bir hakikat sayılamayacağı büsbütün anlaşılır." (İlk Mutasavvıflar, s. 252.)

Bektâşî ananelerindeki gerçeğe uymayan rivâyetler ve Yûnus'un şiir-leri arasında göze çarpan bâzı mıs râlar, Yûnus'un ümmî olduğu görüşünü yaymıştır. Lâf ebesi olup, mutasavvıf geçinen, gönül kitabından okumak gerek diyerek, kitap okumaktan kaçınan ve kendilerini Yûnus'a benzete-rek kitap okuyanları hor gören bâzı kişiler tarafından bu ümmî oluş rivâyeti benimsenmiştir. Onlar, Yûnus'un Dîvan'ından ezberledikleri şu mıs râ ve beyti belge olarak ileri sürerler:

Ne elif okudum, ne cim, varlığındadır kelecim,

(Allah'ım, ben ne elif okudum, ne de cim.. Benim düşüncem senin varlığındadır.)

*Yunus Emre'm oldu fakir, ecel öksesini dokur,
Gönül kitabından okur, eline kalem almadan.*

Bu kişiler, Yûnus'un kişiliğini, anlayamadıkları için kelime üstünde takılıp kalmışlardır da, Yûnus'u ümmî sanmışlardır. Yûnus ilmi nasıl anlı-yor?

*İlim, ilim bilmektir, ilim kendin bilmektir,
Sen, kendini bilmezsin, ya nice okumaktır?*

Kendini bilmek, Hakk'ı bilmek demektir. Hakk'ı bilen kişi de kendi yokluğunu idrak eden kişidir. Böyle bir kişi, ilmi, kitabı ne yapsın? Yûnus'un okuma yazma bilmediğini ifâde eden beyitlerini bu yönden düşünerek anlamaya çalışmalıdır. Yoksa, tefsîr, hadîs, tasavvuf, târih, kozmoğrafya bilgilerine vâkıf; şiir tekniğini bilen, hece vezni kadar aruz vezni de muvaffakiyetle kullanan bir kişiyi ümmî saymak gülünçdür. Onun Farsça da bildiği hakkında bir fikir edinmek üzere Sâdî'den nazmen tercüme ettiği bir şiirinden beytler alalım.

Şirazlı meşhur Şeyh Sâdî'nin (Vefatı: 1292) külliyyâtının Tayyibat bölümünde (sahife 15) bulunan ve on beyitten ibâret gazelinden Yunus Emre Hazretleri'nin manzum olarak tercüme ettiği bir iki beyti aynen alalım:

Sâdî:

از جان برون نیامده جانیست آرزوست
ز نار نابریده و ایمانست آرزوست

(*Sen canını vermeden canânı arzu ediyorsun. Hıristiyan râhiplerin bellerine bağladıkları 'zünnâr'ı kesip atmadan îmânı arzu ediyorsun.*)

Yûnus:

Sen, cânından geçmedin canan arzu kıalarsın
Belinde zünnâr kesmeden imân arzu kıalarsın

Sâdî:

هون کوردگان که دامن خود آب کرده اند
دامن سوار گشته و میدانست آرزوست

(*Kendi eteklerini at edinen çocuklar gibi sen de eteklerine binmişsin meydan arzu ediyorsun*)

Yûnus:

*Tıfl-ı nareste gibi eteğin at edinüp
Ele çevgân almadan meydan arzu kılarırsın.*

Ümmî bir kişi nasıl olur da Sâdî'nin bu beyitlerini tercüme eder? Sâdî'yi okuyan, elbette Farsça şiir söyleyen meşhur şâirleri okumuştur. Eğer Yûnus ümmî olsaydı da, Mevlânâ, Attâr, Senâî gibi büyük İslâm müşitlerinin eserlerini okumasaydı, Yûnus Emre olamazdı. Bu bir gerçektir ki, Yûnus aynı duyguları paylaştıkları Mevlânâ'yı çok sevmiş, onun şiirlerinden iktibaslarda bulunmuştur.

Nitekim, Fuad Köprülü merhum da: "Yûnus'un sofîyâne telakkîleri bütün o devir Anadolu şâir mutasavvıfları gibi, Celâleddîn-i Rûmî'den alınmıştır." demektedir. (İlk Mutasavvıflar. Sahife 261) Yûnus'un kendisi de bu hakîkati ifâde etmektedir:

*Mevlânâ Hüdâvendigâr bize nazar kılalı
Ânın görklü nazarı gönümüz aynasıdır.*

demekte ve Mevlânâ ile buluşmasından büyük bir zevk-i mânevî içine girdiğini ve mânen gözünün açıldığını haber vermektedir. Mevlânâ ile Yûnus'un buluşmaları her halde Yûnus'un gençlik zamânına rastlamış olması gerekir. Çünkü, Yûnus Emre, Hazret-i Mevlânâ'dan 47 sene sonra vefat etmişti. Yûnus Emre hakkında Sipehsâlâr da, Eflâkî de hiç bir şey yazmamışlardır.

Yûnus, kendisi divânının bir kaç yerinde Mevlânâ'dan bahsetmektedir. Meselâ 16 beyitten ibâret olan ve aruzun (Müstefilün Feûlün Müstefilün Feûlün) ölçüsüne göre yazılan bir şiirinde, cihânın fânî olduğunu ve bütün tanınmış, peygamberlerin, velîlerin, pâdişahların dünyâdan göçtüklerini anlatırken bir beytinde:

*Fakih Ahmed Kutbü'd-dîn, Sultân Seyyid Necmeddîn
Mevlânâ Celâleddîn, ol kutb-i cihan fânî*

diyerek Hazret-i Mevlânâ'yı velîlerin kutbu olarak tavsif ediyor. Bu beyi-

tin birinci mısırânda adı geçen Fakih Ahmed Kutbü'd-dîn Sultanü'l-Ulemâ'nın dervişlerindendi. "Seyyid Sultan Necmeddîn" ise, Mevlânâ'nın babasının şeyhi ve "Kübreviyye" tarikatının kurucusu Necmeddîn-i Kübrâ Hazretleridir. Elbette İslâm mutasavvıf şâirlerinin birbirlerine benzeyen görüşleri vardır. Çünkü hepsi de ilhamlarını Hakk'tan, hakîkatten, Kur'ân ve hadislerden almaktadırlar. Fakat Mevlânâ ile Yûnus'un birbirlerine olan yakınlıkları daha başkadır. Bunların canları gibi kanları da birdir. Bunların ikisi de Türk, ikisi de aynı devrin büyükleri, ikisi de Anadolu'da yaşamışlar, aynı duyguyu bilhassa ilâhî aşk duygusunu terennüm etmişlerdir. Yalnız, aynı duyguyu birisi Türkçe, öteki Farsça söylemişlerdir. Nasıl Mârifetnâme sahibi İbrahim Hakkı Hazretlerinin dîvânında Mevlânâ varsa (Bakınız Mârifetnâme'de bulunan Mevlânâ'ya âit şiirler: Sahife 348) Yûnus Hazretlerinin dîvânında da Mevlânâ vardır.

Meselâ: Yûnus'un aynı şiirinde bulunan şu iki beyte bakalım:

*Bir sâkîden içtik şarap arştan yücedir meyhanesi
Ol sâkînin mestleriyiz canlar onun peymânesi
Bizim meclis mestlerinin demleri Enel Hakk olur
Bin Hallâc-ı Mansur gibi anın kemîn divânesi*

Mevlânâ'nın şu iki beytini okuyalım:

بیش از آن کندر جان باغ و می و انگور بود
از شراب لذیذی جان ما مخمور بود
ما بفقدار جانِ انا الحق می زدیم
بیش از آن کین زار و گیر و نلته منصور بود

(Dîvân-ı Kebîr. Cilt. 2. Numara 731)

(Dünyada daha bağ, şarap, üzüm yok iken, canımız "zevalsiz bir şarapla", kendinden geçmiş, mahmur olmuştu. Şu didinme, uğraşma dünyâsı yaratılmamışken, "Hallâc-ı Mansur" o gizli sözü, o nükteyi söylememişken, biz can dünyâsının Bağdad'ında ben Hakk'ım (Ene'l Hak) diyip duruyorduk.)

Mevlânâ'nın bu iki beyti ve Yûnus'un yukarıda geçen beyitleri ile şu beyitleri karşılaştırdığımız zaman, onun, nasıl Mevlânâ'nın tesiri altında kaldığı anlaşılır:

Ezelden benim fikrim, Ene'l Hak idi zikrim
Henüz dahî doğmadan, ol Mansur-ı Bağdadî

.....
Dem urmaz idi Mansur, tevhid-i Ene'l Hak'dan
Aşk dârına dost zülfü asmıştı beni uryan

Bir iki örnek daha alarak bu gerçeği tesbit ve arz etmek isterim:

آمد خیال خوش که من از گلشن آدم
در همت من نگرکز گوی غما را آدم
سرمایه منی منم، هم دایه منی منم
بالا منم، سنی منم، چون هرف رد آرم
آنم کز آغاز آدم، باروق دماز آدم
برگشتم و باز آدم، بر نقطه برگم آدم

(Dîvân-ı Kebîr. Cilt. 3. Numara 1379)

(Ben, sevgilinin gül bahçesinden ve ezel meyhânesinin mahallesinden geldiğim için gözlerime hoş bir hayal geldi, bak da gör...

Mest oluşun sermâyesi benim. Varlığın, var olmanın gayesi de benim. Mânen yükselen mekleşen de benim, nefse uyup aşağılara düşen

de benim. Ben, dönüp duran gökyüzü gibiyim.

Ta ezelde, başlangıçta, yaratıldığım yerden geldim. Ben, ilâhî emânet olan ruhla anlaştım, dost oldum. Dönüp gittim, tekrar geldim, pergel gibi bir noktanın etrâfında dönüp durdum.)

Bir de Yûnus'un şu üç beytini okuyalım, aynı hakîkati ifâde etmiyor mu?

*Dost bakalı yüzüme, ben şehri görüp geldim
Ol yüce yücesine bî gümân erüp geldim
Esrüklüğüme bakma, adım deliye takma
Esrüklüğüm ezelden sohbeti sürüp geldim
Ezelde bile idim, Elest'te belî dedim
Ol kadîmî denizden sel olup girüp geldim*

Görülüyor ki, iki büyük Türk velîsi, aynı fikri, birisi Farsça, öteki Türkçe söylemişlerdir. Şu Mesnevî beytine dikkat buyurunuz:

ملت عشق از همه دینها خدایت
عاشقا ز ملت و مذہب خدایت

(Mesnevî: II. 1770)

(Aşk milleti, her milletten ayırır. Âşıkların millet ve mezhebi ise Allah'tır.)

Yûnus sanki bu Mesnevî beytini aynen tercüme etmiş gibi şu beyti söylemiş:

*Gayrıdır, her milletten bu bizim milletimiz
Hiç dinde bulunmadı dîn ü diyânetimiz*

Başka bir yerde de Yûnus Emre Hazretleri şöyle diyor:

*Dîn ü millet sorarsan âşıklara dîn ne hâcet
Âşık kişi harâb olur, harâp bilmez dîn ü diyânet*

Bu beyitler, Yûnus'un, Mevlânâ'nın ne kadar tesiri altında kaldığını göstermektedir.

Yûnus Emre, yalnız şiirlerinde Mevlânâ'dan ilham almadı. Yaşayışında, inanışında, her şeyinde Mevlânâ'nın yolunda idi. Yûnus'un tasavvuf ahlâkı tam Hazret-i Mevlânâ'nın ahlâkı idi.

Yûnus da Mevlânâ gibi, önce Kur'ân ve hadîse, şerâatın esaslarına ve en ince kurallarına uyar ve herkesi şerâata uymaya çağırır. Çünkü, Hak yolunun, tarîkatının esâsının şerâat olduğuna îmânı vardır. Bu sebeple o, bir çok manzumelerinde "Sünnet-i Muhammediyye"ye bağlı kalma lüzûmundan uzun uzadıya bahseder. Sabır, kanaat, cömertlik, iyilik ve sâire gibi huyları tavsiye eder. Bütün bu huylar İslâm ahlâkının esâsını teşkîl eden bir takım umûmî şeylerdir. Asıl "tasavvuf ahlâkı" bundan sonra başlar ki, o, şerâatın esaslarından daha çok ağır şartları içine almakla berâber, daha çok ince ve insânîdir. Yûnus'a göre, tasavvuf yolu çok zahmetli bir yoldur. Çekilecek çileler, kolay değildir. Dünyâya birtakım bağlarla bağlı olan nefis için şehvet, hiddet, şöhret bağlarını koparıp atmak, dayanılacak gibi değildir.

Nasıl Mevlânâ şeyhlikten kaçındı, bir tarîkat kurmadı, gösterişten çekindi ise, Yûnus'a göre de, dervişliğin, gerçek insanlığın hırka ile taç ile ilgisi yoktur. Gerçek yol, bunların hepsini bırakmakta, melâmet oklarına hedef olmayı göze almaktadır. Gerçek derviş, desinler korkusundan kurtulacak, ar ve nâmusu kaldırıp atacak ki, hakîkî aşkı bulabilsin.

اگر تو عاشق عشق و عشق را بھویا
بگیر خنجر نیز و بیر گلوی ہیا
بذاتک سید عظیم است در روش ناموس
خدیث بی غرض است این قبول کن بصفا

(Dîvân-ı Kebîr. Cilt I. Numara 213)

(Eğer, sen, aşka âşık isen, ve aşkı istiyorsan, keskin hançeri eline al,

utanmanın, arlanmanın boğazını kes.

Şunu iyi bil ki, Allah'a giden yolda utanmak, arlanmak pek büyük bir set, büyük bir engeldir. Bu söz garazsız bir sözdür. Bu kötü niyetle söylenmemiştir. Sen, bu sözü, tertemiz bir inançla kabul et)

diyen Mevlânâ gibi Yûnus da:

*San'ân gibi din ulusu, haç öptü çaldı nakusu
Sen dahî bırak nâmusu, gel berû putun oda yak*

demektedir. Bilindiği gibi Şeyh San'ân aşkı uğruna, her şeyi terk etti. Domuz çobanlığı yaptı, kilisede çan çaldı. Benlik putunu ateşe attı yaktı. Yûnus'a göre ancak bu sûretle aşkın feyzleriyle ikilikten geçilebilir, ve "Vahdet-i Sırrî" ancak o zaman çözülür. Bu hal, ilim ile, okumakla olmaz. Bu ancak tam tevekkül ve teslimiyyetle olur. Dünyevî işlerden ferâgati îcab ettirir. O zaman, derviş her şeyi iyi ve hoş görür. Bu makâma erişenler, artık insanlar arasında iyi, fenâ, müslim, mecûsî gibi ayrılıklar görmezler. Hattâ, kendilerine fenâlık edenlere karşı bile iyilikle mukâbele ederler. İşte bu hususta Yûnus şunları söylüyor:

*Kim bize taş atarsa, güller nisâr olsun âna
Urmaklığa kasdedenin düşem, öpem ayağını
Her kim bana söver ise her dem dua kılam âna
Çerâğuma kasdedenin Hak yandırınsın çerağını*

Yûnus Emre Hazretleri başka bir şiirinde de:

*Dövene elsiz gerek, sövene dilsiz gerek
Derviş, gönülsüz gerek, sen derviş olamazsın*

demektedir.

Yûnus'un bâzı şiirlerinde, Bektâşî şâirlerinin "nefes"lerinde görülen Hakk'a karşı korkusuzca çıkışları vardır. Meselâ, Yûnus, dîvânında bulunan bir münâcâtta Cenâb-ı Hakk'a şöyle niyazda bulunmaktadır:

Ya İlâhî ger sual etsen bana
 Bu durur anda cevabım uş sana
 Ben, bana zulmeyledim ettim günah
 Neyledim, nettim sana ey pâdişah
 Gelmeden dedin hakkımda kem deyû
 Doğmadan dedin asî âdem deyû
 Sen, ezelde beni asî yazasın
 Doldurasın aleme âvâzesin
 Göz açıp gördüm ki bir zindan içi
 Dop dolu nefis ü hevâ şeytan içi
 Kıl gibi köprü geresin geç deyû
 Gel seni, sen tuzağımdan seç deyû
 Kıl gibi köprüden âdem mi geçer
 Ya düşer, ya da yanur, yâhut uçar
 Terazü kurarsın günâhım tartmağa
 Kasd edersin beni oda atmağa
 Terazi ânâ lazım bakkal ola
 Ya bezirgân tâcir ü attâr ola
 Çün günah murdarların murdârıdır
 Hazretinde yaramaz kârıdır
 Sen gerek lûtf ile ânı örtesin
 Pes ne hacet murdar açıp tartasın
 Sen başırsın, hod bilirsın hâlîmi
 Pes ne hâcet tartasın âmâlîmi
 Geçmedi mi intikamın öldürüp
 Çürütüp gözüme toprak doldurup
 Hiç Yûnus'dan değdi mi sana ziyan
 Sen bilirsın âşikâra vü nihân
 Bir avuç toprağa bunca kıyl ü kâl
 Nene gerek ey Kerîm-i Zül-Celâl

Hakk'a karşı bu çıkışlar, meşrep fîiârîyle şeyhi Taptuk'tan gelmektedir. Fakat îman dolu, aşk dolu ilâhîlerini söylerken Yûnus Mevlânâ'dan feyz almaktadır. Böylece, şeyhi vâsıtasıyla, Yûnus Emre'nin bir eli Hacı Bektaş Velî'ye uzanmakta öteki eli de Mevlânâ'da bulunmaktadır. Yûnus

aynı zamanda Mevlânâ'ya da gönlünü vermiştir. "Mevlânâ, bize bakınca, O'nun güzel tesirli nazarı gönlümüzün aynası oldu." demektedir.

Yûnus eğer Mevlânâ'yı tanımasaydı, Sâdî'leri, Attâr'ları, Senâî'leri okumasaydı, şeyhinin yolunda kalacaktı. Çünkü Yûnus'un şeyhi Taptuk, Hacı Bektâş'ın halîfesi idi. Yûnus bir şiirinde:

*Yûnus'a Taptuk'tan oldu, hem Barak Saltuğa
Gûş kıldı çünkü bu sırrı ben nice pinhan olam*

diyerek, kendi şeyhi olan "Taptuk Baba"nın şeyhinin "Barak Baba", onun şeyhinin de "Saltuk Baba" olduğunu haber vermekte, böylece kendi tarikat seceresini bildirmektedir. Velâyetnâme, yalnız Taptuk Baba'yı değil, Barak Baba'yı da Hacı Bektâş'ın halîfeleri arasında sayar. Gerek Hacı Bektâş ve gerekse diğer babalar, yâni Saltuk Baba, Barak Baba ve Taptuk Baba bunların hepsi de Şîf ve Bâtınî inancında oldukları halde, Yûnus'un Ehl-i Sünnet yolunda oluşunun (İlk Mutasavvıflar Sahife 257-258) sebebi, O'nun Mevlânâ'ya gönül vermesi ve Mevlânâ'nın eserlerini okumasıdır.

Hacı Bektâş'ın halîfesi olan Taptuk Emre'ye bağlı olduğu için Yûnus'u Bektâşî, Şîfî, Alevî sayanlar aldanmaktadırlar. Eğer Yunus Şîfî olsaydı,

*Ebu Bekir'le Ömer yüzlerinden nur damlar
Sînesi oldu Kur'ân Osmân-ı Affân kanı*

*Sultan baba-yı âlem Ebu Bekir pîr-i Hüdâ
Gayet doğrudur Ömer hem vezîr-i Hüdâ*

*Nûr durur Osmân iksîr-i Hüdâ
Şahtır Ali şah rehber-i intisabda*

diye şiirler yazmazdı. Bilindiği gibi Şîfler, Bektâşîler, Alevîler Hazret-i Ebû Bekr'in, Hazret-i Ömer'in ve Hazret-i Osmân'ın adlarını anmazlar ve çocuklarına da bu isimleri koymazlar.

İkinci Viyana Kuşatmasına
RUBÂİLER

*Gitmişti gazâyâ ordu nûr içre o gün
Beç şehrini sarmıştı sürûr içre o gün
Her cenkte Merâğî'yle coşan ruhlarımız
İtrî ile kalmıştı huzûr içre o gün*

*
* *

*Can verdik o gün fethine meftûn olarak
Düştük Tuna'nın bağrına pür-hûn olarak
Son kal'ası küfrün niye düşmez yâ Rab
Beç'ten geri döndük yine mahzûn olarak*

Memduh CUMHUR

DÎVAN ŞİİRİNDE "HAZRET-İ ÂDEM"

Dr. Ayhan GÜLDAŞ

Dîvan şiirinde şahıs isimleri ve bu şahıslardan bâzılarının hayat hikâyeleri küçümsenmiyecek bir yer tutar. Osmanlı pâdişahları, devletin diğer ileri gelenleri, bâzı efsânevî kahramanlar, peygamberlerden pek çoğu dîvan şâirlerince değişik tarz ve ölçülerde işlenmiştir. Bunlar arasında peygamberlerin hayâtının bâzen manzum eserler veyâ bölümler hâlinde bâzen de kısaca -hattâ **telmih** yoluyla- işlenmesi, klasik edebiyâtımızın dînî ve tasavvufî kaynaklarla beslenip gelişmiş olmasındandır.

Bu incelemede, insanlığın babası ve ilk peygamber olan Hz. Âdem'in klasik şiirimizdeki yeri ve dîvan şâirlerinin kendi duygu ve düşüncelerini ifâdede, bir peygamberin hayat hikâyesinden nasıl istifâde ettikleri gösterilmeğe çalışılacaktır.

Hız. Âdem devrinin, insanlık târihinin başlangıcı veyâ bir zaman ölçüsü olarak işlendiğine pek çok defâ şâhit olmuşuzdur. "**Hız. Âdem'den önce**", "**Hız. Âdem'den beri**" gibi deyimler, sözler dilimizde ve eski şiirimizde yaygındır. Meselâ Takdîr-i İlâhî'nin, Hız. Âdem'in yaratılışından önce meydana geldiğine, bir çok dîvan şâirinde rastlayabiliriz. Fuzûlî, insanların rızkından; İzzet Molla ise peygamberimiz Hız. Muhammed'den şöyle bahseder:

*Hesâb-ı rızkını kılmış tamâmi-i beşerün
Henüz Âdem'e peyvend kılmadan Havvâ*

Fuzûlî

*Senün menzilgehündür arş ü kürsî evvel ü âhir
Dahî halk olmadan akdem vücûd-ı Âdem ü Havvâ*

İzzet Molla

Sevgililerini âdetâ delicesine seven bâzı şâirler, bu aşklarını Hz. Âdem'den önceye dayandırma gayreti içerisinde görünmüşler; böylece muhabbetlerinin zaman bakımından derinliğini, dînî yönden de yüceliğini ifâdeye çalışmışlardır:

*Rûh-ı mücerred ile sücûdum sana idi
Dünyâda dahî Âdem'ün adı anılmadan*

Taşlıcalı Yahyâ

*Bir özge âlemüm var idi aşk-ı yâr ile
Âdem henüz hâb-ı ademden uyanmadan*

Hayâlî

Bir şâirimiz, kendi san'atını övdüğü gazelinin bir beytinde, düşüncenin vücûduna Hz. Âdem'den önce ruh verdiğini belirtmiştir. Fakat bu mübâlâğanın dışında Allah'ın Hz. Âdem'e lisanı, konuşma yeteneğini öğretmiş olduğu gerçeğini de vurgulamıştır:

*Kâlib-ı endîşeye nefs-i kelâmum rûh idi
Urmadın mânâ-yı nefs ü rûhdan Âdem nefes*

Cevrî

Dîvan edebiyâtında, pâdişahlar ve devletin diğer ileri gelenleri medhedilirken, Hz. Âdem devrinden bu yana onlara benzer insanların dünyâya gelmedikleri düşüncesi, sıkça işlenmiştir. Taşlıcalı Yahyâ, devrinin pâdişâhını; Fuzûlî ise Bağdat Vâlisi Ayas Paşa'yı şöyle över:

*Bir anun gibi adâlet ıssı gazî pâdişâh
Gelmedi mülk-i cihâna devr-i Âdem'den beru*
Taşlıcalı Yahyâ

*Feth kaldun ol yeri kim devr-i Âdem'den beru
Kılmamışdı sâhibinden özge hergiz intikâl*
Fuzûlî

Tasavvuf felsefesi, kâinâtın meydana gelişini, Hz. Âdem'in ve dolayısıyla insanların yaratılışını İlâhî aşka bağlar. Bu islâmî düşüncenin tesiri altında kalan şâirlerimizden biri, peri güzelliğindeki sevgililerin aşkına düşünce, Hz. Âdem'in, başka bir deyişle insanın yaratılış sebebini anlar:

*Bir perî silsilesi aşkına düşdüm nâgeh
Şimdi bildüm sebeb-i hilkat-i Âdem ne imiş*
Fuzûlî

Şeyh Galib ise bir beytinde, mânâ âleminin, insanları, Hz. Âdem'den bu yana cezbedtiğini söyler:

*On sekiz bin âlemi sergeşte itmiş cilvesi
Devr-i Âdem'den beru manzûr-ı mânâdur semâ*

Hz. Âdem'in hayat hikâyesinin bilinen bâzı safhalarına dîvan şâirlerinin eğilmiş olduklarını görüyoruz. Yüce Allah, Hz. Âdem'in cesedine ruh verdikten sonra meleklerle: "O'na secde ediniz."¹ diye buyurmuş; bunun üzerine bütün melekler Hz. Âdem'e secde etmiştir. Bu hâdisenin dîvan şâirlerince çok işlendiğine şahit olmaktayız:

*Envârınun olduğu müselleme
Mescûd-ı melâik oldı Âdem*

Nâbî

1 Bakara, 2/34

*Secde-gâh itmiş güzeller kaşların mihrâbını
Âdem'i gûyâ melekler secde-gâh itmiş idi*

Taşlıcalı Yahyâ

*Senün yolunda hûblar sürseler yüz n'ola emrünle
Melek haylî sücûd-ı Âdem itmek nass-i Kur'ândur*

Fuzûlî

Hamdullah Hamdi, Havvâ'nın yaratılışına dikkat çekerek kadın hakkındaki görüşünü şöyle ortaya koymuştur:

*Zeni pehû-yı çepden eyledi Hak
Eğrinün hâli eğridür mutlak*

Cenâb-ı Hak, Hz. Âdem ile Havvâ'yı Cennet'e koydu ve şöyle buyurdu: "Ondan (Cennet'in yiyeceklerinden) neresinden isterseniz, ikiniz de bol bol yiyin. (Fakat) şu ağaca yaklaşmayın."² Şeytan da bir yolunu bularak Cennet'e girdi ve Hz. Âdem ile Havvâ'ya vesvese verdi. Önce Havvâ'yı, onun vâsıtasıyla de Âdem'i aldatarak yasaklanmış ağacın meyvesinden yedirdi. Bunun üzerine yüce Allah, hepsini Cennet'ten çıkarıp yeryüzüne indirdi.³

Hz. Âdem'in Cennet'ten çıkarılışı da dîvan şiirinde çokça ele alınan konulardandır. Nev'i, bir beytinde, günâhının Hz. Âdem gibi kendisine âit olduğunu belirtir:

*Nefs ucından ayrı düşdüm cennet-i kâından âh
Bana da Âdem gibi kendümden oldı hep günâh*

Başka bir beytinde de âlemin düzensizliğinden şikâyet ederek Hz. Âdem'in bile Cennet'te bir nefeslik zaman kadar kalamadığını söyler:

*Âh kim bu âlemün âsâyişinde yok baka
Râhat için bir nefes Cennet'te Âdem kalmadı*

Nev'i

2 Bakara, 2/35; A'raf, 7/19

3 Bakara, 2/36

Yine bir beytinde şöyle der: "Ey gönül! Zaman içinde işlenmesi en hayırlı olan şeyle meşgul ol. Görmez misin, Âdem'in bir anlık gafleti, onun ebedî hayattan ayrılmasına yol açtı."

*İbn-i vakt ol ey gönül görmez misin kim Âdem
Lezzet-i nakd ile geçdi devlet-i câvidden
Nev'i*

Taşlıcalı Yahyâ, Hz. Âdem'in Cennet'ten çıkarılma sebebini, kendisini bilmeyerek nefsine hâkim olamamasında bulur:

*Bilmezlik itdi kendüyi bildürdiler hemân
Bâğ-ı cinândan Âdem'i dünyâyâ saldılar
Taşlıcalı Yahyâ*

*Hoş-dem idi Hazret-i Âdem ezel
Zevkine dünyâ gamı oldu bedel
Taşlıcalı Yahyâ*

Mesihî ve Ahmed Paşa şu beyitlerinde Hz. Âdem'in şeytan yüzünden Cennet'ten uzaklaştırıldığını, rakip ile şeytan arasında münâsebet kurarak dile getirir:

*Cennet-i kûyundan ey dilber Mesihî'yi rakîb
Âkibet çıkardı bak ol Âdem'ün şeytânına
Mesihî*

*Cennet-i kûyında kalurdum ger olmasa rakîb
Ravzadan Âdem kaçan çıkardı şeytân olmasa
Ahmed Paşa*

Bir rivâyete göre, de Hz. Âdem, şeytana uyup yasaklanmış buğdaydan yediği için Cennet'ten dünyâyâ indirilmiştir. Şu beyitlerde buğday yerine "dâne" denmiş ve olay değişik biçimlerde ifade edilmiştir:

*Âdem behiştî dâneye satdı o hâle ben
Benzerse böyle benzese oğul atasına*

Hayâlî

*Dâne-i hâluna meylüm tuyup İblîs rakîb
Dergehünden beni Âdem gibi idlâl eyler*

Figânî

*Bâğ-ı ruhunda dâne-i hâluna ey perî
Meyl eylesek aceb midür Âdem degül miyüz*

Necâtî

Hiz. Âdem'in çok uzun (Bir rivâyete göre bin yıla yakın) yaşadığı sanılmaktadır. Necâtî, bu husûsu şöyle işlemiştir:

*Sundılar bir cür'a kim bin yıl yaşar içen tamâm
Bu perî-rûlar Necâtî bizi Âdem sandılar*

Bâzı beyitlerde ise Hz. Âdem'in, Hz. Muhammed münâsebetiyle anıldığını görüyoruz. Peygamber efendimizin nesebinin temiz olduğu ve Hz. Âdem'e dayandığı bilinmektedir. "İbn-i Abbas'tan gelen bir rivâyette Peygamber efendimiz: Allah beni, dâimâ helâl babaların sulbünden, pakize anaların rahmine naklederek nihâyet babamla anamdan izhar buyurmuştur. Ve (Âdemle Havva'dan, Abdullah ile Âmine'ye kadar) ebeveynim katiyyen nikâhsız bir birliğe uğramamıştır. "buyurmuştur.⁴ Peygamberler zincirine dayanan zürriyetin temiz olduğunu, belki bu yüzden Hz. Âdem'in "lâtekreba" yasağından çekinmediğini bir şâirimiz şöyle ifâde eder:

*Bildiğiçün sulb-ı pâkinden zuhûrun yâ Resûl
İtmedi "lâtekreba" nehyinden Âdem ictinâb*

Taşlıcalı Yahyâ

Hayâlî ise, "İnsân-ı kâmil gelmedür Havvâ vü Âdem'den garaz"

4 Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi (5. baskı) Mütercim ve Şârihi: Kâmil Miras, Ankara 1981, c.10, s.42.

mısrâ ile âlemlerin, Hz. Peygamber'in yüzü suyu hürmetine yaratıldığına işâret eder.

Dîvan edebiyâtında, Hz. Âdem'in değişik yönlerine latîfe tarzında bir üslûpla telmihte bulunan şâirlerimize de rastlarız. Bunlardan Nâbî, "Bizi cennet bahçelerine girmekten kim alıkoyacak? Orası bizim baba mirasımızdır." derken Ahmedî ise, içkinin günah olduğunu fakat günahın da Hz. Âdem'den beri âdet hâline geldiğini söyler:

*Kindür bizi meneyleyecek bâğ-ı cinândan
Mevrûs-ı pederdür girerüz hâne bizümdür
Nâbî*

*Egerçi kim günehdür câm sun kim
Güneh âdetdür Âdem'den kadîmî*

Ahmedî

Klasik şiirlerimiz arasında Hz. Âdem ile ilgili daha yüzlerce beyte tesâdüf edebiliriz. Bu küçük çaptaki inceleme dahî bize, bâzı hükümler çıkarma imkânını vermektedir:

a- Hz. Âdem'in hayâtının pek çok safhası açıkça veyâ telmih yoluyla dîvan şiirinde genişçe bir yer tutmaktadır.

b- Konuşma dilimizde olduğu gibi, eski şiirimizde de Hz. Âdem devri, insanlık târihinin başlangıcı olarak veyâ eskiliğe, uzunluğa dayanan bir zaman ölçüsü hâlinde değerlendirilmiştir.

c- Şâirler, meleklerin Hz. Âdem'e secde edişleri ile âşığın sevgiliye secde edercesine bağlanması arasında; ayrıca Hz. Âdem'in Cennet'te yasaklanmış buğdaya meyli ile âşığın, sevgilinin yüzündeki buğday tânesine benzeyen "ben"e meyli arasında münâsebetler kurmuşlardır. Böylece Hz. Âdem'in hayâtını bir vâsıta olarak kullanmışlar; İslâmî kültürün bir unsurdan faydalanmasını bilmişlerdir.

d- Dîvan şâirleri, Hz. Âdem'le ilgili aynı mazmun veyâ aynı konuyu işlemiş olsalar bile üslûplarına şahsiyetlerinin damgasını vurabilmişlerdir.

Diğer peygamberlerin de dîvan şiirimizdeki yeri tesbit edildikçe, şâirlerimizin orijinal tarafları, hayâl güçleri, zekice buluşları daha iyi bilecek; böylece "Kalıplaşmış sözleriyle bütün dîvan şâirleri birbirine benzer." diyenlerin sâbit fikirleri büsbütün ortadan kalkacaktır.

TÜRK MÛSİKÎSİNDE KÂR-I NÂTİK FORMU

Memduh CUMHUR

Türk mûsikîsinde "kâr", yüzyıllardan beri sözlü eserlerin en uzun şekli olarak kabûl edilmiş, bilhassa XVIII. yüzyılda, bestekârlık kudretinin tescil edildiği imtihan sâhası olarak telakkî edilmiştir. Hattâ bu formun en büyük bestecisi sayılan Abdülkâdir Merâğî'ye duyulan hayranlıkla XVIII. yüzyılda bile pek çok "kâr" Farsça güfteler üzerine bestelenmiştir. Fasil mûsikîsinde peşrevden sonra birinci beste yerine okunduğu bâzı mecmûalarda gösterildiği gibi, Kantemiroğlu edvârında yürük semâî ile saz semâîsi arasında icrâ edildiği görülmektedir.

Günümüzde ne yazık ki Merâğî'nin Segâh ve Mâhûr kârları ile İtrî'nin Nevâ kârı ve Hacı Fâik Bey'in Dügâh kârından başka kârların icrâsına bir kaç istisnâ dışında tesâdüf edilememektedir.

"Kâr" formunun nazariyat kitaplarında çok açık bir sûrette târif ve îzâhının yapılmadığı görülmektedir.* Bununla berâber görülen bütün târifler "kâr-ı nâtık" formunun "kâr" ile şeklen alâkasının bulunmadığını gösteriyor. Günümüze kadar gelen takrîben onüç "kâr-ı nâtık"ın hiçbirisi daha önce bestelenen kârların teşekkül tarzına benzememektedir.

* İ.T.Ü. Türk Mûsikîsi Konservatuarı'nda Nermin Ünsal tarafından verilen yüksek lisans tezi, "kâr" konusunda bütün nazariyat kitaplarının taranmasıyla oluşturulmuş ciddi bir araştırma. Bir an önce basılmasını diliyorum.

"Kâr" kelimesi Mütercim Âsım Efendi'nin **Burhân-ı Kâtı** isimli lugatında "iş, güç, şıgl ve san'at mânâsınadır; ve ekip biçmek ve zirâat mânâsına gelir, bu mânâda fiil-i emr gelir; ve ceng ve savaş mânâsınadır; ve **kelâm** mânâsına gelir" diye anlatılmaktadır. "Nâtık" kelimesi de **El-Mevârid** isimli Arapça lugatta "açık ve vâzıh şey" olarak gösterilmektedir. Kezâ "nâtık" kelimesi Mütercim Âsım Efendi'nin **Kâmûs Tercümesi**'nde belirttiği gibi, "söyleyici-güyende" mânâsınadır. Dolayısıyla "kâr-ı nâtık" terkîbinden "açık, vâzıh kâr" mefhûmu anlaşılabilir.

Kâr-ı nâtıklarda teâmül olarak her mısra veya beyitte târif edilen "usûl" veya "makam"ın ismi zikredilir. Böylece Kâr-ı nâtıkların geçmiş yüzyıllarda talebelere Türk müsikîsi makamlarını ve usullerini öğretmek üzere bestelenmiş olduğu iddîası da anlaşılabilir olmaktadır.

Muhtemel beste târihlerine göre bilinen kâr-ı nâtıkları şöyle sıralayabiliriz.

1- Hatibzâde Osman Efendi tarafından bestelenen onbeş makam ve onbeş usûl ihtivâ eden Rast kâr-ı nâtık:

*Rast geldim mürğizâr içre o şûh-ı dilkeşe
Bir usûl ile edip der çember ettim râm anı
Bir rehâvî nağme-i dilsûze âgâz eyle kim
Def gibi devrikebir ile döne çarh-ı denî*

gibi onbeş beyit üzerine bestelenmiştir. İstanbul Konservatuarı neşriyâtından 174-175 numara ile neşredilmiştir.

2- Arablar'a ait Hicaz kâr-ı nâtık: Notasını bulamadım.

3- Hâfız Şeydâ Abdürrahim Dede'ye ait Hüzam kâr-ı nâtık: 43 makam ihtivâ eden bu eser Abdülkâdir Töre koleksiyonunda mevcuttur.

4- Hamparsum'a ait Nişâbürek kâr-ı nâtık: Notasını bulamadım.

5- Dede efendi'ye izâfe edilen 24 makamdan ibâret meşhûr Rast kâr-ı nâtık:

Rast getirip fend ile saydetti hümâyı

İstanbul Radyosu'nda notası mevcuttur.

6- Zekâî Dede'ye ait 26 makam ihtivâ eden Sabâ kâr-ı nâtık:

Dağıtma ey sabâ giysû-yi yâri
Perîşan eyleme ben dîlfikârî

Bu eserin notası İstanbul Konservatuvarı neşriyâtından Zekâî Dede Külliyyâtı'nın birinci cildinde neşredilmiştir.

7- Muallim İsmail Hakkı Bey'in bestelediği Rast kâr-ı nâtık 44 makam ihtivâ etmektedir. Notasının T.R.T. Müzik Dâiresi Başkanlığı arşivinde bulunduğunu sanıyorum.

8- Alîm Efendi'ye âit Hicaz kâr-ı nâtık: Notasını bulamadım.

9- Ahmet Avni Konuk tarafından bestelenen kâr-ı nâtık Rast makâmında olup 119 makam ihtivâ etmektedir. Merhum Halil Can'ın gayretiyle notası yaygınlaşmıştır.

10- Refik Fersan tarafından bestelenen 49 makâmı muhtevî Rast kâr-ı nâtık, bestekârın bütün eserleri gibi, çok san'atlı ve estetik değeri yüksek bir eserdir. Notası Cüneyd Kosal ve Murat Bardakçı'da mevcuttur.

11- Hasan Fehmi Mutel'e âit 26 makam ihtivâ eden kâr-ı nâtık: Notasını bulamadım.

12- Bestekârı meçhul Rast kâr-ı nâtık: Rauf Yektâ Bey tarafından Hüseyin Fahreddin Dede'den yazılan bu eser İstanbul Konservatuvarı'na neşredilen 180 parça eserden sonra neşre hazırlanan, fakat günümüze kadar neşredilemeyen eserler arasında 195. sırada bulunmaktadır.

Rast deyip girdim bu fihrist-i makâmat seyrine
Pek özendim o rehâvî kâr ü beste nakşına

gibi yirmi beyitte 43 makâmın seyrini göstermektedir.

13-Cinuçen Tanrıkorur tarafından Mustafa Tahrallı'nın güfteleri üzerine bestelenen 63 makâmı muhtevî Rast kâr-ı nev-edâ

Âşinâ-yı derd arar dil belki bir gün rast gelir
Âlem-i âhenge varsa önce bir şûh rast gelir.

gibi 63 beyit ve makam ihtivâ eden bu eserin 18 beyti bestekâr tarafından

yazılmıştır.

Bütün bu kâr-ı nâtıkların seyri incelendiğinde Türk mûsıkîsi nazariyâtının vuzûha kavuşmayan hususlarının aydınlanması gerçekleşecektir. Bu vesîleyle nazariyâtımız do majör dizisini çargâh makâmı sanmak gibi garib zorlamalardan kurtulacaktır.

TÜRK MÛSİKÎSİ İÇİN (2)
(Kâr-ı Nâtık Güftesi)*

-Cinuçen Tanrıkörür'a-

Nüh felek seyrine çıkmış deli dîvâne gönül
Götürür RAST ile yârânımı seyrâne gönül
Tenni tennâne gönül
Erdi seyrâne gönül
Bir nevâ çekti yanık sînesi pür-hûn olarak
Düşecek âh yine HÜZZÂM ile hicrâne gönül
Tenni tennâne gönül
Düştü hicrâne gönül
Dolaşıp şöylece mızrâb ile her perdesini
Girdi KÜRDÎLÎ HİCAZKÂR'ına mestâne gönül
Tenni tennâne gönül
Âh bu mestâne gönül
Tatlı bir neş'eye ermiş uçuşur nağmeleri
Dolaşır semt-i NİHÂVEND'i bu pervâne gönül
Tenni tennâne gönül
Âh bu pervâne gönül

* Güftedeki makam isimleri ve sırasını Sayın Cinuçen Tanrıkörür vermiş, 30.5.1990 târihinde Washington, D.C.de besteleyerek eserine "Kârçe-i Nüh Felek" adını koymuştur.

Perdeden perdeye bir reng alarak cûşa gelip
Geçti MÂHÛR ile son perdeyi şâhâne, gönül
Tenni tennâne gönül
Geçti şâhâne gönül
Söylesin her teli ûdun nicedir dil ateşi
Bir HÎCÂZ âfete vurgun okur efsâne gönül
Tenni tennâne gönül
Okur efsâne gönül
Tâ fecirden gelen âhengine hemdem düşerek
Uçar estikçe SABÂ rüzgarı cânâne gönül
Tenni tennâne gönül
Uçtu cânâne gönül
Ûrperir sînesi gurbet dolu, hasret dolu hep
Ulaşır semt-i HÛSEYNÎ'ye fakîrâne gönül
Tenni tennâne gönül
Âh fakîrâne gönül
Aşk imiş derdi de dermânı da aşk ehlinin âh
Girdi UŞŞAK okuyup şevk ile devrâne gönül
Tenni tennâne gönül
Girdi devrâne gönül
Cinuçen RAST ile döndürdü Mürîd nüh feleği
Sanki bir çâre arar hâl-i perîşâne gönül
Tenni tennâne gönül
Deli dîvâne gönül

Mustafa TAHRALI

7-8 Mayıs 1990 - İstanbul

MANDAL

Hayri BİLECİK

Yurdumuzun çeşitli bölgelerinde huzur evleri var. Şüphesiz yenileri de açılacak. Acaba bu ihtiyaç, yaşlılarımızın daha huzurlu bir mekân istemelerinden mi yoksa, ana-babalarıyla bir arada yaşamaktan huzursuz olan evlâtların, onlardan kurtulma arzularından mı doğdu, bilemiyorum. Ancak sebep ne olursa olsun, netîce değişmiyor ve bu milletin çekirdeği durumunda olan Müslüman-Türk âilesi, her geçen gün biraz daha yıpranıyor ve gün geçtikçe daha da tanınmaz bir hâle geliyor.

Vebâl şunun bunun değil, hepimizin... Zîra son devirlerde ana-baba olarak pek çoğumuz, çocuklarımızı millî-mânevî değerlerden bilerek veya bilmeyerek mahrum bırakmış, böylece de onların bir zamanlar baş tacı edilen, bir dediği iki edilmeyen ebeveynlerini başlarından atmak için huzur evlerine gönderecek kadar vefâsızlaşmasına zemin hazırlamışız.

Zevk ve menfaatleri peşinde koşarken bütün değerleri hiçe sayarak çoluk çocuğunu ihmal eden ve gününü gün etmeye çalışan bu devrin insanına, aynı âkıbetin er veya geç kendileri için de mukadder olduğunu nasıl anlatmalı!

Bizce, bu vahim durumdan kurtulmanın tek yolu; önce yitirdiğimiz millî-mânevî değerlerimizi araştırıp bulmak, sonra da onları, günümüzün îcablarına cevap verecek tarzda tertip edecek âile ve okul işbirliği ile ço-

cuklarımıza, gençlerimize sunmaktır.

İşte, bu işin nasıl yapılacağını gösteren güzel bir örnek:

Annesiyle berâber gittikleri bir eş-dost toplantısından dönerlerken sekiz yaşındaki Cemâl, misâfir oldukları evde rengârenk çamaşır mandallarıyla nasıl ağaç şekilleri yaptığını anlatıp bir tânesini de bahçeye düşürdüğünü söyleyince îmanlı anne, çocuğuna:

"Sâhibinden izinsiz bir şey almanın ve başkalarının malına zarar vermenin haram olduğunu bilmiyor musun!"

diye çıkışır. Zeki çocuk annesini yatıştırmak için tam bir sâfiyetle:

"Özür dileyip bizim mandallardan bir tâne versek, o zaman haram olmaz, değil mi?"

deyince de annesinden:

"Nasıl böyle düşünebilirsin! Mandalı düşürüp zarar veren sensin. Öyleyse, harçlığın biriktirip bir kutu mandal alacak ve evine gittiğimiz teyzeden özür dileyerek vereceksin. Teyzen helâl ederse Allah da seni affeder."

karşılığını alır.

Bu pırlanta gibi çocuğun genç, zarif, kültürlü ve îmanlı annesinin dediklerini aynen yaptığına ben de şahit oldum. Ve âile ocağında böylesine bir vicdan terbiyesinden mahrum bırakıldıkları için, yaşları büyüdükçe sevimsizleşen hattâ ürküntü veren gençlerimize ne ölçüde haksızlık ettiğimizi daha iyi anladım.

Öyle ya; bütün varlıkları ile bize teslim oldukları çocukluk çağlarında, onların dünyâsından gönüllerini Allah, vatan, millet, insan ve tabiat sevgisiyle besleyen ninnilerini, ilâhîlerini, masallarını, hikâyelerini, destanlarını, muhabbet timsâli dedelerini, nenelerini çekip aldık. En mühimi de onları ana sütünden, ana dillerinden ve âile sohbetlerinden mahrum bıraktık. Haramı, helâli, günahı sevâbı, doğruyu yanlış, güzeli çirkini öğretemedik. Zîra kendimiz de bilmiyorduk.

Geleneklerimizi yaşatamadık. Mübârek gecelerin, kandillerin adını dahî unutturken, millî-dînî bayramlarımız tâtil günlerine dönüştü. Târihimiz efsâne, edebiyâtımız lüzumsuz gevezelik, mûsikîmiz arabesk hâline geldi.

Bütün bu gidenlerin yerine gelip yerleşenler ise mâlum: Televizyonlar, videolar, resimli romanlar, soğuk ve sevimsiz mekanik oyuncaklar...

Peki öğretmenlerimiz, eğitimcilerimiz ne güne duruyor? dersiniz bu suâle, onların da en iyi niyetlileri bile temel değerlerimizden fedâkârlık etmeden çağdaşlaşma yolunda bütün memlekete şâmil, ciddî bir millî eğitim sistemine ulaşamamanın sıkıntısı içinde bocalıyorlar, şeklinde cevaplandırmak yanlış olmaz kanaatindeyiz.

Bu durumda, şâyet ömrümüzün son günlerini huzur evlerinde boş yere huzur aramakla geçirmeyi istemiyorsak, bir an önce îcâbına sarılıp Cemâl'in annesi seviyesinde yetişmek ve Cemâller yetiştirmek için daha ne bekliyoruz!..

"BAŞLAMAK"

Dr. Ali Murat DARYAL

"Konuşmak bir san'attır. Fakat konuşmaya başlamak bu san'atın zirvesidir."

A.M.D.

Bir konuşmanın ilk cümleleri, o konuşmanın dinlenip kabul görmesi bakımından önemlidir. Bu durumda bir konuşmanın başlangıç kısmı, o konuşmadan beklenen faydanın temîni husûsunda büyük mesuliyet yüklenmiş görünüyor. Her ne kadar bir konuşma, meclisten hemen kalkamak veya dinlemeye mecbur kalmak gibi müeyyidelerle takviye almış gibi görünüyorsa da yine de dinleyicileri genel geçer mânâda bağlayıcı değildir. Şâyet konuşmacı kendini dinletmek husûsunda büyük bir kabiliyet ve tecrübeye sâhib değilse bu konuşmanın dinlenmesi o nisbette tehlikeye düşecektir. Hattâ böyle bir başlangıç, nihaî mânâda bir dehâyı temsil eder.

Bu konuda önümüzde, son derece ciddî ve müstesnâ bir misal vardır: Bilindiği gibi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Doğu ve Güney Doğu Anadolu'da tırahom hastalığı yaygın idi. Zamânın hükûmeti bu konuda bir hastahâne kurmak ister. Fakat henüz harbten çıkılmış ve elde avuçta böy-

le bir hastahâneye yatırılacak para yoktur. Türkiye'nin Amerika büyük elçiliğine, bu iş için para temini husûsunda tâlîmat verilir.

Büyük elçi o zamanlar Amerika'nın en büyük zengini durumunda olan ve değişik hizmetler için değişik vakıflar kurmuş bulunan **John D. Rockefeller**'e mürâcaat etmek ister. Sekreterinden bin bir güçlkle randevü alınır. Kararlaştırılan gün ve saat gelince Rockefeller'in çalışma odasına kabul edilir. Fakat bütün meselelerini anlatıp istediği parayı alabilmek için önünde ancak **beş dakika** vardır. Bu beş dakika içinde konuya nasıl girecektir ve bu parayı vermeye onu nasıl iknâ edecektir.

Büyük elçimiz, erişilmez dehasıyla dünyâ hitâbet târihinde zirve noktalarından, belki en önemlilerinden birini teşkil edecek bir tarz ve üslûb kullanarak, sözlerine şu şekilde başlar: "**Benim memleketimde köpekler, kızgın güneşin altında yolların ortasında uyurlar**" der ve susar. Etrâfı ürkütücü bir sessizlik kaplar. John D. Rockefeller bu kadar ısrarla ve zorla beş dakikalığına alınmış bir randevü ile bu söylenenler arasında ortaya çıkmış olan uyumsuzluk üzerine oturduğu yerde donup kalmıştır. Daha sonra büyük elçi gür ve tok sesiyle bu ürpertici sükûtu yine kendisi bozar ve ilâve ederek: "**Çünkü benim memleketimde tırahom hastalığından gözleri kör olan insanlar, sokaklarda hep duvar diplerinden bu duvarları tuta tuta yürürler.**" der.

Rockefeller son derece mütehassis olmuştur. Yüz ifâdesi yumuşar ve konuşmaya başlarlar. Derken diğer randevüler iptal edilir, Berâberce yemeğe çıkarlar ve istenilen parayı verir.

Bu söylenenler, konuşma için olduğu kadar yazı için de geçerlidir. Gerçekten yazıya başlamak konuşmaya başlamaktan daha az önemli değildir. Her ne kadar yazı konuşmaya nisbetle söylenenlerin toplu bulunması ve etraftan tavsiye olunması gibi okuyucularına kolaylıklar vaad ediyorsa da, yine her zaman ve her yerde geçerli olmasa bile bir konuşmanın sâhib olduğu müeyyidelerden mahrumdur. Bu husus meseleyi çıkmaza sürüklemektedir. Zîra artık yazı okuyucunun karşısında tek başınadır, hiç bir koruyucusu yoktur ve kendini okutabilmek için hiç bir müeyyideye sâhib değildir. Okuyucu her an kitabı elinden bırakabilir. Bunu hiç bir kuvvet engelleyemez. Başlamak, burada önem kazanır. Bu durumda yazının okunması artık yazarın kâbiliyetine, zekâsına ve hattâ dehâsına kalmıştır.

Bütün bunlar şu demektir ki, şâyet bir yerde konuşmalar gerekli ilgiyi bulamıyorsa, bunun suçu dinleyicilere âit değildir. Buna mümâsil olarak, yine, şâyet bir yerde kitab okunmuyorsa tekrar bunun suçu okuyuculara ircâ edilemez. Zîra bizler, kültür târihinden ayrıca şahsî hayat tecrübelerimizden, etraftan duyup gördüklerimizden şu iki husûsu çok iyi öğrenmiş bulunuyoruz:

Söyleyecek sözü olan ve bunu söylemesini bilen hiç bir konuşmacı yoktur ki dinleyici bulamamış ve söylediklerinin tesirini görememiş olsun.

Buna mukâbil yazı, kalıcı olması îtibâriyle bu söylenilenlere daha çok lâıyk görünüyor. Gerçekten dünyâda hiç bir kitab yoktur ki muayyen bir seviyeyi tutturmak kaydı ile, bütün engellemelere ve zor kullanmalara karşı bunları aşamayıp kendini kabul ettirememiş olsun. Nitekim iyi yazılmış kitablara asırlar öncesinden ve sınırlar ötesinden gelip okuyucularını bulabilmektedirler.

Biz geldiğimiz bu noktada ister istemez kendimizi başa dönmek mecbûriyetinde hissediyoruz. Gerçekten "Söz" ilk cümlelerinde dinleyicileriyle, "**Kitap**" ilk sahifelerinde okuyucuları ile bir bütünlük kuramamışsa, bütün emekler boşunadır artık.

Başlangıç, konuşmanın ve yazının kaderidir. Tabîi aynı zamanda dinleyicilerin ve okuyucuların kaderidir bu.

YEMEN'DE BİR HİKÂYE, HİKÂYEDE BİR YEMEN

İbrahim NUMAN

Mevzûlar etrâfında kâh açılarak, kâh kapanarak, bâzan kelimelerle, bâzan cümle, hattâ tâbir, terkip ve teşbihlere bürünüp, gizlenerek, bâzan da beklenmedik şekilde vâzıh ifâdelerle zuhûr ederek gelişen, netîcelere ulaşan, zaman zaman da bir yere varamayıp kaybolan hikâyeler yazarlarının iç ve dış âlemleri kadar okurlarının nokta-i nazarlarına göre de mânâlanırlar.

İşte, Yemen'deki Osmanlı Mîmârî eserlerini incelerken bu meyanda, değişik ilim ve san'at dallarına hitâb edecek, hattâ okuyanların hissiyâtına göre farklı tefsirlere yol açabilecek bir yazıyla karşılaştık¹. Mîmarlık târihine ışık tutabilecek vasıfları yanında, edebî teşhis ve intak san'atı bakımından kıymeti, târihinden folkloruna, sosyal yapısından zamânının psikolojisine kadar Türk-Yemen münâsebetleri hakkındaki ehemmiyetine binâen düşünce ve hissiyatımızı da aralara serpiştirerek bir deneme

1 El-Hac Muhammed b.Ahmed El-Hacerî, Mesacid San'a Beyrut, 1398, s.99-113

mâhiyetinde paylaşmak istedik.

Ali bin Salah Eba-Rical'in Kadı Cemâlf'ye anlattığı şiirlerle süslü hikâye, San'a'nın Tuz Pazarı mevkiindeki çifte câmiyi ziyâreti üzerine kaleme alınmıştır. Arapça metni bizimle tercüme eden Kadir Bey²'in ifâdesine göre kullanılan halk dili zayıf olmakla birlikte muhtevâsı ve tarzı çok daha kıymetlidir. San'a şehrindeki muhtelif câmilere şahsiyet kazandırıp konuşturmak, zaman zaman hareket hattâ hissiyât nisbet etmekle hikâye belki de bu neviden yazıların en nâdir örneklerindendir.

Fabl tarzı hikâyelerde hiç de alışık olmadığımız mescitlerin dile gelip dertlerini anlatmaları, edebî yönü yanında, kıssadan hisse kabilinden mîmarlık târihi bakımından da çok ehemmiyetlidir.

Öteden beri bizler için kıymeti hâiz bir uç olmuş, türkülere geçmiş, Yemen'de ata yâdigânı eserlerimiz, belki de onlarla birlikte geride bıraktığımız şehitlerin rûhunu şâdeden maddî-mânevî tek iftihârımızdır.

Bunlar arasında yerli halk tarafından Bekiriyye ismi ile bilinen ve Hasan Paşa'nın tâlimde vefat eden çok sevdiği Bekir Bey adına 1597 de San'a'da inşa ettirdiği, pek güzel câmi de vardır. Böyle, nisbetli ve san'atlı eserler yanında oldukça mütevâzi, basit ve fakir câmiler de yer almaktadır.

Tuz Pazarı yanında müşterek minârelerinin altındaki bir dehlizden girilip medhal teşkil eden dar bir yolun iki tarafında yer alan Cenah ve Mezheb isimli mescitlerden müteşekkil çifte câmî de San'a'daki Osmanlı eserlerinden kabûl edilmektedir. Batı tarafındaki Cenah Câmii³ iki kubbeli harîmi, onaltı kubbeli revaklı avlusu, nisbetleri ve tezyînâtı ile Osmanlı câmilerine daha yakındır. Halbuki doğudaki Mezheb mescidi tertip îtibânıyla çok direkli Arap câmileri tarzında olmasına rağmen Türk yapısı olarak nitelenmektedir⁴. Oldukça fakir ve harab görünüş arzeden bu doğu kanadı Eba-Rical zamânında da bugünkü hâinden pek farklı olmamalı idi ki insanlar ve cemiyetler gibi mescitlerin de kaderleri olabileceğine hükmedip hislenerek mezkûr hikâyeyi kaleme almıştır.

2 Kadir Yakub Bey Cidde'nin Türk Ticaret Müşavirliğinde memur Filistin asıllı kıymetli bir insandır.

3 Hacerî, a.g.e. s.42

4 R.B. Serjeant, Ronald Lewcock, World of Islam Festival Trust, 1983, s. 175.

*

* *

Evet, fakirlikten pek müşteki Mezheb, derdine çâre aramak üzere kardeş ve arkadaşlarına mürâcaata karar vererek, evvelâ ikizi Cenah'a gider. Fakru zarûretini, âcizliğini anlatır. Cenah onu iyi dinliyerek "Siz, Türkler zamanındasınız. Ümitsizliğinizi anladım. Vâli bize ölümden başka bir şey revâ görmez. Onun için sen de yabancı gibi ol ileride ümit gelecek..." ve bir gurbet şiirinden sonra "yerler de insanlar gibidir. Gençlikten sonra zayıf düşerler. Câmiler de öyledir. Korkarım ki zaman gelip bu câmilerde namaz kılan bulunmayacak. Onun için derdimizi Allah'a söyleyelim. Ben de zayıfım" diyerek ona bâzı tavsiyelerde bulunur.

San'a'da sayıları bir hayli kabarık olan fakir câmiler arasından **Mezheb mescidi**'nin hikâye kahramânı olarak seçilmesi iş için ettireceği tedâi bakımından bir hayli ilgi çekicidir. Yemen'de iptidâdan beri mevcut kabile asabiyeti ile mezheb farklılıklarının içtimâî bünyeyi devamlı gergin tuttuğu bilinmektedir.⁵ Çoğu zaman merkezî otoriteyi temsil eden sünni idâreye karşı çeşitli fraksiyonları ile şianın, takındığı tavır ve girdiği ypratma hareketleri⁶ de diğer bir gerçektir.

Türkler zamânında olmakla revâ görüldüğü farzedilen muâmele ile kahrâmanın ismi birleştirilecek olursa karşımıza târih, sosyoloji ve mezhebler târihi bakımından ehemmiyetli bir tablo çıkmaktadır.

Cenah Câmii, akıllı kimselerin aradaki husûmet ve farklılığı bertaraf etmek için zaman zaman tatbik ettikleri bir yolu, izdivâcı, tavsiye ederek Mezheb'e Türk medreselerinden iki de namzet gösterir. Adaylardan biri San'a'da Osmanlı döneminin zengin vakıflı câmi-medresesi **Bekiriye**, diğeri yine günümüze ulaşabilen Yemen'de ilk Türk yapılarından San'a Kalesindeki **Murâdiye**'dir.

Bunlardan biri ile yapılacak izdivaçla fakr ve kudretsizliğin zâil olacağı ümidi yanında sosyal farklılıktan dolayı reddedilme ihtimâlini de hesâba katan Câmiler evvelâ Bekiriye'yi istemeğe giderler. Beklenen gibi reddedilip, hattâ alaya alınmakla biraz burukça, bu sefer de Muradiye'yi denerler. Cenah, Mezheb'in ne kadar akıllı, iyi olduğunu ve diğer

5 Hulûsi Yavuz, Yemen'de Osmanlı Hakimiyeti, İstanbul 1984, s.17-32.

6 İhsan Süreyya Sırma, Osmanlı Devletinin Yıkılışında Yemen İsyanları, Selâm Yayınevi, tarihsiz, Konya, s.129-165.

meziyetlerini sayıp dökerek methü senâda bulunur. Muradiye bir müddet düşündükten sonra; "Sen de ben de yabancıyız. Evlenmemizde beis yok" diye kabûl eder; ancak iki mefreş ile bir kandil getirmesini şart koşar.

Burada iki câmiin de "yabancı" diye vasıflandırılması, câmilerin târihlendirilmesi; en azından bir devre yerleştirilmelerinde ışık tutması dolayısıyla mîmarlık târihi bakımından ehemmiyet arz etmektedir.

Mezheb mescidinin içinde bulunduğu şartlar yüzünden hemen de imkânsız gibi görünen bu talebi karşılamakta Cenah bir çözüm yolu teklif eder. Ancak gösterdiği hâl çâresi gayrimeşru bir yol, hırsızlıktır. Ançak tatbik edildiği takdirde hem Muradiye'nin istedikleri bulunmuş hem de Bekiriye'den intikam alınmış olacaktır. Geceleyin herşey kararlaştırıldığı gibi gerçekleştirilerek istedikleri Muradiye'ye takdim edilir. Bu sırada orada bulunan diğer bir küçük mescit de komşuluk haklarını ileri sürerek bir kandil ve bir halı daha ister.

Hikâyenin akışı ve cürüm sayısındaki artışlar ile sosyal, ekonomik ve dînî farklılıkların, yerli-yabancı sınıflanmalarının Mezheb kisvesi altına girerek, kışkırtmalarla, helâl ve haram da dâhil olmak üzere değer hükümlerinde meydana getirdiği tahribâtı müşâhade etmek mümkündür.

Hikâyeye dönersek, durumu farkedenden Bekiriye "Akıl" nâmında çok uyanık bir bekçi tâyin eder. Bir sefer kurtulmakla ibret almayan Mezheb, mükerrer teşebbüsünde Akıl tarafından hemen tanınır ve yakalanır. Kutsal yerleri tahrip etmekten hakkında bir nevî dâvâ açılır.

Bu vak'ayı birçok islâmî kıssada bahis mevzu edilen akıl-nefis mücâdelesini, ferdî ve içtimâî nizâmın ancak aklın dahli ile intizâma kavuşabileceği şeklindeki temalara benzetebiliriz.

Buradan itibâren hikâyeye San'a'nın diğer mühim câmilerinin de dâhil edildiğini görmekteyiz. Gerek mezkûr hâdiseye karşı koydukları tavırdan gerekse ifâdelerinden bu mescitlerin mîmârî durumları yanında cemiyet içinde temsil ettikleri mevki hakkında fikir edinmek imkânı da hâsıl olmaktadır.

İlk gelen Dârü'r-Rûm Kapısı'ndaki İki Beyazlı -abyateyn- Camii ken-disinin artık mefreş ve kandilleri unutup kuşlara kümes olduğunu; ikinci Nureyn Mescidi El-Hayt bostanlarının evlerinden biri olarak içinde ateş yanan bulunduğunu ifâde etmekle tahvîlâta uğrayıp fonksiyonlarını yitirdiklerini ortaya koyarlar.

İki kubbeli Zümer -İskenderpaşa- Câmii de bir kanadının mutfağa tahvil edildiğinden şikâyetle: "Evvelce camilerdendim el-Muayyet billâh, şimdi diyorum lâhavle velâ kuvvete illâ billâh". diyerek Mezhebe sabır yolunda örnek olmak ister.

"Görmüyor musun ki ben Hz. Ali'nin mescidi iken testere boynuma kadar geldi ve yine sabrettim." cümlesinden bir ahşap mescit olduğuna kanaat getirdiğimiz Ali Mescidi'nin Allah'a yemin ederek kötülüğü Mezheb'in başlattığını teslim etmesi ve onu ayakları altına alması, mezhebler kargaşasındaki psikolojik zigzagları ifâdedeki ehemmiyet yanında Muaviye Mescidi'nin "Onu abu-Murra kandırdı." sözüne değişik bir yaklaşımı sergilenmektedir.

Yok olmak üzere olan Yeşil Câmi, süslü kıyafeti ile Rıbat el-Kindî, Murat Mescidi, Cemalüddin Mescidi, Tâvus Câmii ve el-Muzaffer Câmilere de durumlarını anlatıp Mezheb'i bir hayli hırpalarlar. Şehrin bütün diğer câmileri de bunlara katılınca Mezheb kendini esir gibi hissetmeye başlar.

Devrin keyfiyeti, çalkalanmaları, bilhassa iç ve dış kaynaklı baskılar ve telkinlerle Osmanlı idâresini müstevli, kendilerini de esir gibi görmeğe inandırılmış Yemen halkının sosyo-psikolojik telâkkîleri de Mezheb câmiinin hissiyâtında esâret vasfı ile dile getirilmektedir.

Diğer taraftan meseleye bir çözüm getirmek maksadı ile aralarında el-Hâdî, Nasîr, Zümer ve Zübeyr câmilerinin bulunduğu bir hey'et Mezheb'i hakîm Ebu-Tûr (Selâhaddin Eyyubî) Câmii'nin karârına havâle etmek isterken, bir başka grup câmiisinin makamca daha yüksek kabûl ettikleri İmam Mescidi'ne havâle etmek istemeleri de Yemen'de devam edegelen Zeydî imamlar, Sünnî çatışmasının bir delîlini teşkil etmektedir.

Pek çok câmiin müşterek kanaatine göre de büyük ifritlerden sayılan Mezheb düştüğü çukurdan çıkarılmamalıdır. Aksi takdirde onu tekrar yakalamak muhaldir. Tartışmalar böylece sürüp giderken Mezheb diğer câmilerin korkulu bakışları arasında kardeşi Yavuşlu mescidi ile takviye edilen muhârip Mûsâ Mescidi nezâretinde imam huzûruna çıkarılır.

İmâm Mescidi iki tarafı keskin kılıç gibi bir taraftan sabır tavsiye ederken diğer taraftan mülkün Allah'ın olduğunu, fakirliğin zillet sayılabileceğini, aslında vakıflarının nâzır tarafından gasbedilmekle Mezheb

Câmii'nin mağdûr ve haklı olduğuna karar verir.

Ancak Mezheb, İmam'ın huzûrunda bile aşırı hareketlerden sakınmamaktadır. Bekiriye'nin câzibesine yine kapılıp, "güzel yüz gösterip bakma diyorlar, kartala et yeme demek gibidir. İffet nâmus diyorlar, yüzde nikap gibidir" meseline bin şiir söyleyerek Bekiriye'ye tecâvûze kalkışır. Buna fenâ hâlde kızan İmam, Mezheb'in cehâletten bir türlü uyanmayacağını ifâde eder ve onu Câmîü'l-Kebir'e havâle eder.

Cemiyetin hangi kesiminde olursa olsun dînf telâkkîlerde ve aksiyonlarda cehâletin rolünün gayet açıkça ifâde edildiği hikâyede tahammülü aşan noktalarda İmam'ın karşı tavır olması da ibretâmizdir.

Küçük ve büyüklerin câmi'i olarak tavsif edilen Câmîü'l-Kebir de bedeninde açılan çirkin muhdes tahta pencerelerden, saygısızlıktan, vakıflarının gasbedildiğinden ve cemaatten şikâyet eder. Hattâ pek de mükemmel olmamakla birlikte, sâdece San'â imamının oğlunun evine yakın bulunuşundan, hayli bakımlı durumdaki Nasir Câmîi ile mukâyeseden kendini alamaz. Nasihatleri esnâsında Mezheb'e bâzı câmilerin varlıklarından istifade etmek gerektiğini, buna mâni olunamayacağını da ifâde eder.

Câmîü'l Kebir'in tavsiyeleri arasında çöl câmileri, bilhassa Ravza câmileri diye vasıflandırdığı istifâde edilebilecek câmilerin Hicaz mescitleri husûsen Medine-i Münevvere'deki Mescid-i Resûl olması kuvvetle muhtemeldir. Zâten Türkler zamânında buralara gösterilen ihtimam ve tahsis edilen vakıflar göz önüne alınırsa Yemen ile Hicaz arasındaki zenginlik ve bakımlılık farkının hikâyede bu şekilde dile getirilmesi mukadderdir.

Belki kısmen bu tavsiyenin tesiri altında belki de geçirdiği bunca tecrübeden sonra Mezheb Câmîi Arab şâiri Mütenebbî'den: "**Sel de, çöl de, gece de beni tanır / Savaş da Kalem de beni tanır**", şeklinde bir beyit söyleyerek, Leylâ ve Mecnûn hikâyesindeki gibi çöle çıkmaya karar verir.

Duruma son bir defâ müdâhale eden İmam ve Selâhaddin mescitleri ona Amir Kubbesi nâmında çok vakıflı fakat eski bir aday teklif ederlerse de Mezheb, onun mezarlığa döndüğünü; kendisinin Hilâllî ve şebekeli Türk kızlarından başkasına bakmayacağını ifâde eder.

Hâdisâtın devâmı esnâsında zâten birbirlerine yaklaşmış olan Mura-diye ve Mezheb'i birleştirmek maksadı ile İmam bu sefer de Abzar, Talha

ve Ekber mescitlerinden müteşekkil bir heyeti vâzîfelendirir. Netîcede Murâdiye izdivâcî kabûl eder. Ancak bakışlarındaki ok, hey'et mensuplarının birer birer kalbine saplanır. Gönüllerdeki kaymayı hisseden Muradiye "Müminlere bakışlarını kaçırmalarını söyle" âyetini okuyarak perdenin arkasına geçmesi ibretâmizdir. İman: "Allah birbirlerinden uzak kalanları ümitlerin tamâmen kaybolduğunu zannettikleri zaman birleştirir" mealinde bir şiir okuyarak nikâhlarını kıyar. Mezheb de muradına erer. Böylece de her şeye rağmen Osmanlı'yı özleyiş gizli bir biçimde ifâde bulur.

GÖÇEBELİK VE MEDENİYET

Dr. Kâmil UĞURLU

Türkler'in yerleşik hayâta geçişlerinin başlangıcını tesbit ederken Batılı araştırmacılar, bâzı farklı kabullerle ortaya çıkarlar. Türkler'i tümüyle göçebe bir kavim olarak kabul edenler, onların fâtih bir toplum olarak yüzyıllarca doğudan-batıya hareket hâlinde olduklarını, dolayısıyla böyle göçebe ve istilâcı bir kavmin ciddî olarak san'atından bahsedilemeyeceğini söylerler. Onların kabûlüne göre "Türkler, fethettikleri topraklar üzerinde bulunan medeniyetlere umûmiyetle dokunmamışlar, çoğu defâ onu bünyelerine almışlar, dolayısıyla orijini farklı bir sanat kompleksinin içinde orijinal olmayan bir kültür hayâtı yaşamışlardır."

Yabancı araştırmacılar, ilmî değeri olmayan bu kanaate; gerçekten fâtih bir kavim olan Türkler'in geniş topraklar üzerinde hâkimiyet kurmasından ve bu hâkimiyeti Hıristiyan dünyâsının aleyhine geliştirmiş olmasından doğan hissî davranışları itmiştir.

Türk san'atının kökenlerinin araştırılması oldukça yenidir. Bu araştırmalar da, şimdi Sovyet Rusya toprakları içinde olan, Türkler'in eski hükümlerlik alanlarında ve daha çok Rus bilim adamlarınca yapılmaktadır. Sovyet araştırmacılar, Orta Asya san'atından bahsederlerken, etnik yapıya

dokunmadan, yuvarlak ifâdelerle konuya girerler. Ayrıca bâzı Batılı araştırmacılar da, İran ve Orta Asya ile ilgili araştırmalarında, konuya daha çok İran san'at ve medeniyeti açısından eğilirler.

Orta Asya'da şehirler, oldukça erken bir devirde kurulmaya başlanmıştır. En eski şehir hayatı Mâverâünnehir, Horasan, Harezm, Seistan, Dehistan, Cürcan ve Fergana, Talas, Çu ili ile Tarım Havzası'nda görülür.

Bu bölgelerden, bilhassa Mâverâünnehir-Horasan, Harezm ve Fergana'nın İslâm dünyâsında, ilim ve bilgi hayatı ve san'atın gelişmesinde önemli yerleri vardır. Bâzı san'at dallarının kökeni buradadır. İlim dünyâsının büyük isimleri olan kişiler burada yetişmiştir. İslâm dünyâsına yön veren, dünyâ târihini etkileyen önemli birçok politik güçler buradan doğmuş, başka yerlere uzanıp yayılmıştır. Karahanlılar, Gazneliler, Selçuklular bunlardan bir bölümdür. Bu büyük siyâsî güçler, elbette birdenbire ortaya çıkmamıştır. Siyâsî güç, gerçekten sağlam bir kültür altyapısına sâhip olmadıkça "büyük" sıfatını alamaz ve devamlılık kazanamaz. Bu Türk devletlerinin "insan potansiyeline dayalı kültür olayı" yüzyıllar ile ifâde edilecek uzun süreler içinde ve yavaş yavaş meydana gelmiştir.

Ciddî bir bilim adamı olan Prof. Dr. Oktay Aslanapa'nın dediği gibi: "Bir Karahanlı, bir Gazneli, bir büyük Selçuklu İmparatorluğunu ve san'atını kuran kavim, tamamen göçebe bir kavim olamaz."

Mâverâünnehir, Horasan ve Dehistan bölgelerinde VI. y.y. dan itibaren Türkler'in mevcûdiyeti artık isbatlanmıştır. Belâzuri ve Taberî'nin¹ Dehistan ve Cürcan'ın fethi ile ilgili yazılarından, bu sırada bu bölgelerde Türkler'in hayli kalabalık miktarda ve bir bölümünün şehirlerde, evlerde yaşadığı ortaya çıkmaktadır.

Şehir ve ev hayatının başlangıcına âit ilk işâretler Göktürkler'den itibaren görülmeye başlar. Göktürkler'in özel bir alfabeden müteşekkil yazıları olduğunu biliyoruz. Yazı, yerleşik hayatın ürünüdür.

Zeki Velidî Togan, Arap coğrafyacısı İbnü'l-Fakih'le ilgili bir etüdünde² özetle şöyle der: "Tamim bin Bahr³ Tokuz-Oğuz başkenti Isık-Göl yakınındaki Barsgan şehrinden, Hakan'ın posta atları ile dört aylık mesâfeyi kırk günde alarak gelmiştir. Yolun yarısı köy-kasaba bulunma-

1 Belâzuri. Zâkir Kadiri Ugan. Fütûh-ul Buldan. İst. 1956 C. 1, s. 314-317.

2 Z. Velidî togan. İbn-al Fâkih'in Türklere ait Haberleri. TTK Belleten s. 11-16-45.

3 Tokuz-Oğuzlar'a Arap elçisi olarak yollanan Tamim bin Bahr al Mutavvilî.

yan bozkırlardan, yarısı ise halkının tamamı veya çoğunluğu Türk ve Maniheizt olan medenî kasaba ve şehirlerden geçmiştir. Elçi, başkente nasıl geldiğini, şehrin demir kapısını, önemli olarak Hakan'ın sarayını, onun beş fersah mesafeden görülecek kadar yüksek ve muhteşem olduğunu, köy ve şehirlerin bayındırlığını anlatır."

İç Asya'da "ev" in en erken teşekkül ettiği yerlerden Horasan, Arap istilâsından itibaren, İslam kültürünün önemli odaklarından birisi olmuştur. Karahanlılar-Gazneliler ve Selçuklular'ın zamânında Horasan, ilim ve san'at bakımından daha da gelişmiş, şehircilik ve mimarlık eserlerinin en önemlileri burada ortaya konmuştur.

Bilindiği gibi Göktürkler'den sonra Türk devletleri birbirlerini tâkip ettiler. Türgişler, Uygurlar, Karluklar ve Karahanlılar gibi. Uygurlar, doğu Türkistan'da yerleşik bir medeniyetin temsilcisi oldular. Türgişler, Karluklar ve Karahanlılar zamânında Türklük, batı istikâmetinde ciddi mesâfeler kazandı.

Göktürkler zamânında, başlangıçta Türkler'in yoğun olduğu bölgeler Altay, Sayan dağları çevresi, Tiyanşan dağları ile Altay'lar arasındaki bölge ve Orhun nehri bölgesidir. Uygurlar, ilk devirlerde Karabalgasun ve Tarım havzasındaydılar. Türgiş ve Karluklar Isık-Göl, Çu ve Yedi Su-Talas çevresinde yaşadılar.

Zamânımızdan takribî binbeşyüz yıl evvel Ak-Beşim'de (V-VI. y.y.) göçebe ve meskûn Türkler yanyana yaşadılar ve inanılması güç mükemmellikte bir şehircilik anlayışıyla Ak-Beşim'i kurdular. Bu düzenli kuruluş ve sâkinlerinin ihtiyaçlarını medenî bir şekilde karşılayabilme endîşesi, Batılı san'at târihçilerinin derin hayranlık duyduğu "Hellen Şehri" anlayışıyla, burasının karşılaştırılması imkânını verir. Bu kıyas, -tarafsız olundukta- dâimâ Ak-beşim'den yana müsbettir. Dama formu, agoralı, tiyatrolu bir Hellen şehri, elbette Ak-Beşim'den farklıdır⁴. Önce kültür

4 Hellen şehrinin anıteatrlı ve yazılı metne dayanan oyunların oynandığı tiyatrosu yanında, Ak-Beşim'de bunca benzerliğe rağmen neden "tiyatro" olmadığını, değerli gazeteci, araştırmacı ve fikir adamı Ahmet Güner Elgin Edebiyat Dergisi'nde (Mayıs 1982, sayı 103, s. 17) şöyle açıklar: "Oğuz Türkleri'nin ilk yıllarından itibaren, devletin büyüme ve yayılma çağlarına kadar Türkler devamlı hareket hâlinde bir millet husûsiyeti göstermişlerdir. Göçler, fütûhat, yeni devletler, yeni coğrafyalar bu milleti hep at üstünde ve hareket hâlinde tutmuştur. Böyle bir cemiyette temâşâ sanatının kapalı ve belirlenmiş yerlerde başlayıp gelişmesi elbette beklenemez. Orta oyunu dediğimiz temâşâ sanatının ismi bile askerlerin bir dinlenme ânında, bir meydanı çevreleyerek, ortada,

ve anlayış farklıdır. Coğrafya ve malzeme farklıdır. Fakat sistem aynıdır.

Evler birbirlerine yakındır. Caddeler muntazam ve taş döşenmiştir. Kaldırımlar ve su arkları kesme taşandır. Şehrin su ihtiyacı akarsu ve sarnıçlarla temin edilmiştir. Su, şehre künklerle getirilmiştir. Dağıtım şebekesi kurulmuştur. Fazla olarak pis su, çöp ve fosseptikler için kuyular yapılmıştır. Tapınaklar gösterişli bir tarzda ele alınmıştır⁵. Bütün bunlar, ileri bir şehircilik anlayışının ifâdesidir.

Horasan ve Mâverâünnehir çevresinde de durum farklı değildir⁶. Seramik san'atı, hattâ zamânımızdan beşbin yıl evvel buralarda varlığını sürdürmekteydi. Dünyâ neolitik devri yaşarken burada tek ve birleşik âileler için mesken inşâsına geçilmişti⁷.

Şu konuyu ehemmiyetle vurgulamakta ve altını çizmekte fayda vardır: Türkler yerleşik hayâtın yanısıra uzun zaman göçebeliği de birlikte yürütmüşlerdir. Bu, şuurlu olarak yapılmıştır. Sebepleri vardır: Şehirleşmenin yüksek bir tempoya ulaştığı Karahanlılar devrinde hükümdarlar, savaçılık (muhâriplik) vasıflarını kaybetmemeleri için birtakım Türklerin göçebeliklerini korumasına husûsî îtinâ göstermişlerdir. Onun içindir ki, Büyük Selçuklular devrinde bile, Oldukça kalabalık bir kesim, göçebe hayatlarına devam etmişlerdir.

belli bir olayı alaya alan, bir destânı, bir efsâneyi temsil eden sanatkârları seyir biçiminden ve yerinden almaktadır. Tiyatro, Türkler'de hiçbir zaman bir azınlığın, yerleşik, şehirdi bir zümrenin hizmetinde olmamış, bir halk sanatı olarak başlamıştır. Oyun biçimiyle, oyun yerile ve oyuncularıyla dâimâ hareket halinde ve at üstünde olan bir topluluğun tiyatrosu da elbette meydanda, açık havada başlayacak ve gelişecektir."

Ak-Beşim'de tiyatro vardır. Fakat bu, değişik ve daha insan ölçüsündedir.

- 5 Ak-Beşim'de bulunan bir Buda tapınağı (Birinci Buda Tapınağı) ile ilgili bazı hususları, Osmanlı san'atının kökünün nerelere kadar dayandığını göstermesi bakımından arzetmek isteriz:

V.Nusov'un naklettğine göre, bu binadaki kemer formu, Türk sivri kemerinin proto-tipidir. Revaklı avlusu da, İslâm-Türk mîmârîsinin ünlü revaklı avlusunun tamamen aynısıdır.

Türk mîmârîsinde, İslâmî devirlerin en eski revaklı avlularını, plân şemaları îtibâriyle Orta Asya Türklüğü'ne has yönleriyle en iyi koruyan binâ türleri olarak kervansaraylarda görürüz. Türkistan ve Horasan'daki Daya Hatun, Akçakale, Ribât-ı Şerîf, Ribât-ı Anuşirevan kervansarayları bunun örneğidir. Revaklı avlu daha sonra medreselerde ve nihâyet câmilerde kullanılacaktır.

Bu tapınakta süsleme malzemesi olarak alçı, kil, ahşap ve mâden kullanılmıştır. Resimlerdeki boyalar bitkisel ve mineral boyalardır. Resimlerdeki boyalar bitkisel ve mineral boyalardır. Mavi, kırmızı, sarı, siyah, turuncu ve kahverengi renkler bolca kullanılmıştır. Ama inşaat malzemesi kerpiçtir. Pişmiş tuğla, seramik ve mâden az kullanılmıştır.

- 6 Mâverâünnehir, Amu-Deryâ ile Sir-Deryâ arasındaki topraklardır. "Nehir ötesi" anlamına gelen Mâverâ al Nehr, Arapça bir tamlamadır. Nehir Ceyhun nehridir. Mâverâünnehir, Ceyhun nehrinin kuzeyindeki alandır.

- 7 V. Nusov'dan Mustafa Cezar. Anadolu Öncesi Türkler'de Şehir ve Mimarlık s. 36.

Karahanlılar ve Selçuklular zamânında, bu geniş göçebe topluluğunun mevcut olması yanında, Türkler'e has san'at ve mîmarlık eserlerinin önemli ölçüde ortaya konulduğu ve bu eserlerin gerçekten yüksek san'at değeri taşıdığı ortadadır.

Özetle şunu söylemek mümkündür: Türkler'de şehir hayâtı, dolayısıyla "Mîmârî endîşe" İslâmiyet'in kabûlü ile başlamış değildir. Türkler'in bir kısmı, İslâm'ın kabûlünden önce de şehirlerde yaşıyordu. Öte taraftan İslâmiyet'in kabûlü ile göçebelik sona ermedi. Yüzyıllar boyunca bu göçebe ve yerleşik hayat birlikte devam etti. Bu durum bütün İç Asya'da söz konusu olduğu gibi, yüzyıllarca Anadolu'da da sürüp gitmiştir. Bir taraftan şehirlerde san'at değeri yüksek, mîmârî bakımdan fonksiyonel mîmarlık ürünleri yükselirken, diğer taraftan kendine has san'atlarını geliştirerek, devam ettirerek göçebelik varlığını sürdürmüştür.

KUBBEALTI'NDAN TÜRKİSTAN'A

Sait BAŞER

Geçen Yirmisekiz Ağustos-Altı Eylül târihleri arasında, on gün süren bir Özbekistan-Azerbaycan seyâhatine katıldık. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nın Prof. Dr. Turan Yazgan başkanlığında tertiplediği bu gezi, katılan yüzaltmış birbirinden değerli ve güzel insan üzerinde önceden hesaplanamıyan izler bıraktı. Sevgili ve bilgili rehberimiz Halil Açıkgöz'ün üstün gayretleri ve tükenmez millî heyecânından doğan hizmetleri arasında geçen ecdad topraklarındaki bu on gün zarfında, gâhi yüksek voltajlı sevinçler, gâhi kahreden hüznlerle içimiz içimize sığmadı, dolduk dolduk boşaldık.

Semerkant, Buhara ve Bakü, cedlerimizin bütün varlıklarını sebil sebil akıttıkları birer Müslüman-Türk şehri olarak târihî ve mânevî havalarıyla bizleri öylesine içlerine alıverdiler, hasretle yavuklusuna koyun açan âşıklar gibi bütün güzelliklerini ayaklarımızın dibine serdiler ki, sevgili yol arkadaşım Yağmur Tunalı'yla bir sohbetle söyleştığımız gibi anlatmakla anlaşılmaz ve hakîkten görenlerle görmiyenler bir olmaz.

*

* *

Çocukluğumuzdan beri târihe dayalı bilgiler çerçevesinde, hemen her medeniyet hamlemizin arkasındaki fonu teşkil eden, efsânelere karışmış bir Semerkant bize hayaller, rüyâlar ülkesi gibi gelirdi. İmam Maturidî'den beri Türk'e İslam mayasının çalındığı bu ata şehrinin hâlâ Türk-İslam hüviyetiyle kalabileceği doğrusu aklımıza gelmezdi. Halbuki gözlerimizin önü-

ne serilen bu mübârek ve mahzun belde âdetâ: "Ben Bursaların, Konyaların, Üsküplerin, Kerküklerin, Erzurumların atasıyım. Onca senelik îmansızlar talanına rağmen bir harâbemle bile geçmişimdeki muhteşem medeniyete şâhitlik edebilirim. En zengin fikir ve îman devirlerinin beşiği olduğumu gösterebilirim" der gibiydi. Nitekim sanat târihinde Türk sanatını yok farz eden Batılıların literatürlere almadığı her biri bir şah eser olan Timur'un Cuma Mescidi, Hacı Ahrar Külliyesi, Hz. Hızır Camii, Uluğ Bey Rasathânesi, Bibi Hâtun Külliyesi... gibi âbidelerin her biri, eğer biz azıcık sanattan anlıyorsak cihan değer millî hazinelerdi.

Sonra Buhara'ya geçtik.

Semerkant Buhara arasındaki engin bozkırda kolhozlaştırılmış Türkmen köylerinde yalınayak dolaşan Türkmen kızları ve çocukları gözlerimizin önünden acı sahneler şeklinde akıp gitti. Zerefşan ovasında hasbelkader karşımıza çıkıveren ayakta kalmayı becerebilmiş bir kervansaray taç kapısı, bu yoksulluk karşısında zengin ve sırlı devirlerinin destânını dinleyecek hikmet ehli gönüller arar gibiydi.

Semerkant'taki taş ve çini saltanatına nazîre yaparcasına Buhara'da ahşap malzemeyle yaratılmış, asırların ötesinden mesajlar getiren âbideler karşısında sarhoş olmamak kâbil miydi. Buhara'nın aynalı (simetrik) Çifte Medresesi, Âli Mescidi, zümrüt zümrüt mavi kubbeleri... Hele hele Semerkant'taki Emir Buhârî Külliyesi'nin can yoldaşı gibi Buhara'nın mânevî sâhibi Şâh-ı Nakşibend Hz. nin türbesi, dergâhı... Bir yaralı yürek gibi, kendi yurdunda esir düşmüşlüğü ıztırâbına rağmen, varlık zamanlarının el açıklığını bağrından fışkıran asmaların iri salkımlarıyla, ziyâretçilerine gönünü verircesine uzatarak devam ettiren Hz. Nakşibend'in dergâhı, etrâfındaki günlük hayâtın çelimsiz Özbekler'i ile her bakımdan kavrukluğun tezatları içinde görünüyordı.

Özbekler Türk'tü, Özbekler Müslümandı. Amma Özbekler Türkistan'ın orta yerinde yirmi küsur milyon nüfuslu dev bir kütle olduğu için bütün Türkistan'ın kıyâmından çekinen düşman onlara öyle yüklenmiş, öyle uyuşturmuş, öyle ezmiş, öyle sömürmüş ve en fenâsı öyle bir câhil bırakmıştı ki!.. Aynı zamanda Özbekler fukarâ, Özbekler yaşama şevklerini yitirmiş, Özbekler duygularını kaybetmek üzere idiler. Ama düşman ne tür fitne çıkarırsa çıkarsın, kendisini uyuracak şuurdaki Ahıska (Mesket) Türkleri ile arası ne kadar ihânet tohumları ekerse eksin, Özbek Türkleri bir yandan da uya-

nıyor, bu oyunları temelinden söküp atacak bir "**BİRLİK**" hareketine yöneliyorlardı. Biz oradaki Birlik liderlerinden bu cephenin daha şimdiden **bir milyon üyesi olduğunu** öğrendik. Mevcut Özbek Komünist yönetiminin mensupları bu uyanıştan çok korkuyorlardı. Kendilerinin itaatini sağlamak için önlerine rejimin koyduğu imkanları elden kaçırma korkusuyla milletlerine ihânelerini sürdüren bu kadrolara rağmen, çevrilen dolaplardan şuurlu Birlik lider kadrosunun haberli olduğunu görmenin iç huzuruyla Bakü'ye uçtuk.

Bakü'de havaalanından itibaren coşkun Azerbaycan Türkleri ile sarıldık. Bir çoğumuz Semerkant ve Buhara'nın aksine, insanların sınırsız sevgisine karşılık verebilme uğruna şehri gezme fırsatı bile bulamadık. Öylesine canlı, istekli, şuurlu idiler ki!.. Büyük bir millet olduğunu iliklerine kadar hisseden böyle bir insan topluluğuna yeryüzünün başka bölgelerinde rastlanır mı bilmem...

Keşke buralardaki millet olma şuurundaki diriliğin onda biri bizim yurdumuzda da bulunsaydı diye hayıflandığımızı itiraf etmek mecbûriyetindeyiz. Keşke olsaydı... Herhalde Türkiye şimdi bulunduğu yerin çok ilerilerinde bir seviyeye kavuşur, dosta düşmana karşı başımız yerde olmazdık. "**Şimdiye kadar nerelerdeydiniz?**" zehir gibi sitemlerine de alnımız ak cevap verirdik.

Bakü çevresindeki bir gecekonduya, ısrarlı, gönülden davetleri yüzgeri etmemek için gittiğimiz vakit, daha kapıda şerefimize (tabiatıyla şahsımızda Türkiye ve Türklük şerefine) kesilen kurbanlar, asla ücret kabul ettiremediğimiz taksi şoförleri, sokakta "**Merhaba**" dediğimiz her insanda hemen hemen üniversite mensupları yâhut muhâlif liderlerde gördüğümüz millî şura denk bilgi ve heyecan... Yurdumuzda Türklüğün ayıp, hattâ suç telakkî edildiği dönemleri ve toplulukları yaşayıp gören bizlerde nasıl sarhoş edici bir saadet-ıztırıp karışımı duygular uyandırmıştır anlatılamaz!..

.....

İşte sevgili okuyucularımız, önümüzdeki Ocak 1991 sayımızda o dost ve kardeş insanlardan ve ata diyarlarından bir demet hâtıra sunmak arzusun-dayız. Bakü'de Ebulfez Ali Elçibey ile yaptığımız bir husûsî görüşmeyi, Semerkant ve Buhara'dan müşâhedeler, anekdotlar, fotoğraflar sunmayı düşündüğümüz Ocak sayımızda, ayrıca Türk dünyasıyla ilgili ilmî araştırmalarla huzûrunuza çıkamak dileğindeyiz.

NOT: Bildiğiniz gibi vakfımızın Klasik Türk Mûsikîsi ve Tezhib çalışmaları bu sene de Kasım ayının ilk Cumartesi gününden (3.10.1990) itibaren açılıyor. Kezâ ilmî toplantılarımız ise 9.10.1990 Cuma günü saat 18.00 den itibaren başlayacak. Bu seneki yıllık çerçevemiz: "Ufkumuzda Doğum Sancıları" başlığını taşıyor.

Mecmûamızın 1991 ücret tablosu ikinci sahifemizde ilan edilmiştir. Sevgi ve saygılarımızla.

MUSTAFA DÜZGÜNMAN'I KAYBETTİK

Ebrû ve cilt üstâdı, zevki, terbiyesi ve bilgisiyle bir İstanbul efendisi, **Mustafa Düzgünman**'ı 12 Eylül 1990 Çarşamba günü kaybettik. Perşembe günü de, Karacaahmed mezarlığında çiçekleri ve renkleri hiç solmayacak bir dünyâya uğurladık.

Düzgünman, 1336/1920 senesinde Üsküdar'da dünyâya geldi. Babası aktar **Sâim Hoca**'dır. Âlim, ârif ve san'atkâr bir muhit içinde büyüdü, yetişti ve iyi bir tahsil gördü. Celvetiyye tarikatına mensuptu. Gönlnü **Şeyh Eşref Efendi** adında bir insan-ı kâmile birleştirdi. Hizmet aşkını ve temiz ahlâkını onun terbiyesinde kazandı. Yıllarca **Aziz Mahmud Hüdâî Hazretleri türbedarlığı** hizmetinde bulundu.

Ebrû ve cilt san'atını, dayısı **Hezârfen Necmettin Okyay**'dan öğrenen Düzgünman, dînî mûsikîyi **Mızıkalı Muhyiddin Efendi** ile **Şeyh Hayrullah Efendi**'den meşketti. Tekke mûsikîsini bilir ve icrâ ederdi. Aynı zevk ve îmânın mahsûlü bütün Türk san'atlarıyla ilgilenirdi. Zengin bir hat ve tesbih koleksiyonuna sâhibdi. Usta bir fotoğrafçıydı. Hat, tezhib ve mîmârî eser fotoğraflarından meydana gelen kıymetli bir arşivi vardı. Bu hüner ve mârifetlerinin yanında elli yıldır Üsküdar'da babasından intikal eden aktar ve baha- ratçılık mesleğini zevkle yürütmekte idi.

Düzgünman renk bilgisi ve zevki, san'at tecrübesi ve aşkıyla elli yıldan beri ebrû san'atının hakîkî temsilcisi ve hocasıydı. Türk san'atlarının ihmâle uğradığı, rağbet edilmediği bir devirde, ebrû san'atını Türk münevverine sevdirmeye muvaffak oldu. San'at ve kültür hayatımızda canlı kalmasını

sağladı. Klasik ebrû tarzından hiç tâviz vermeden ecdâd emânetini mâzîdeki şânına lâıyk bir şekilde omuzlarında taşıdı. Evlerimizin duvarlarını süsleyen **çiçekli, hatip, battal** ve **taraklı** ebrû levhalarıyla aramızda daha nice yıllar yaşayacak ve ebedîleşecektir. San'atını emânet ettiği talebeleriyle ebrû san'atının daha da bereketlenip, harlanacağına inanıyoruz.

Derviş mizâcî onu, dünyâyâ âit her şeyden müstağnî kılmıştı. Hiç bir zaman san'atını maddî kazanç vâsıtası yapmadı. Gayesi, ecdâdımızın ruh güzelliğini, asâletini, zevkini aksettirmektir.

Allah rûhunu mele-i âlâda ferahnâk eyleye.

KUBBEALTI

1989-1990 SAYILARIMIZIN TOPLU İNDEKSİ

AYVERDİ Sâmîha:

Çiti Eski Yerine Getir, Ocak 1989, s. 1 sh. 5; Zaferlerin Rûhu Olan Adâlet, Nisan 1989, s. 2 sh. 5; Yabancılar ve Biz, Temmuz 1989, s. 3; sh. 5 Aldanan Bir Bulgar Başbakanı, Ekim 1989, s. 4 sh. 5; Âbide Adam, Ocak 1990, s. 1 sh. 5; Hatâlarımız, Nisan 1990, s. 2 sh. 5; İslâmın Kızılılması, Temmuz 1990, s. 3 sh. 5; Sakat Doğmuş Çocuk: Amerika, Ekim 1990, s. 4 sh. 5;

AÇIKGÖZ Halil:

Vurgu ve Telâffuz Meseleleri, Ocak 1989, s. 1, sh 24;

AKBAŞ A. Vahab:

Hüzün Coğrafyası (Şiir), Nisan 1989, s. 2, sh. 40;

AKGÜNDÜZ Ahmet:

Millî Hukuk Tarihimiz Bilinmiyor ve Doğru Öğretilmiyor, Temmuz 1990, s. 3, sh. 23

AREN Kemal Yurdakul:

Kâinâtın Sesleri, Ocak 1989 s. 1, sh. 9; Saksı Çicekleri, Nisan 1989 s. 2 sh. 59; Anneler Uyanın, Temmuz 1989 s. 3 sh. 9; Hazret-i Âdem'den Mektup Var! Ekim 1989 s. 4 sh. 44; Âh Budala, Nisan 1990, s. 2 sh. 47; Lâbirent, Ekim 1990, s. 4, sh. 14;

ASLAN Mehmet:

Ağla Gerenfil Ağla (Şiir), Temmuz 1990, s. 3 sh. 55;

AYVAZOĞLU Beşir:

Yahyâ Kemal'in Şiiri ve Fikirlerinin Geleceği Nisan 1990, s. 2 sh. 31;

BAŞER Sait:

Lütfen Silkinelim! Ocak 1989, s. 1 sh. 77; Tanzimat'tan Ortak Pazar'a (Turan Yazgan ile), Nisan 1989, s. 2 sh. 41; Kubbealtı'ndan, Temmuz 1989, s. 3 sh. 78; Arabesk! Nisan 1990, s. 2 sh. 72; Azerbeycan'ın Tanınmış Şâiri Mehmed Aslan ile Mülâkat, Temmuz 1990, s. 3 sh. 45; Kubbealtı'ndan Türkistan'a, Ekim 1990, s. 4, sh. 68;

BİLECİK Hayri:

İz'an, Ocak 1989, s. 1 sh. 13; Kanaat, Nisan 1989, s. 2 sh. 65; Meslek, Temmuz 1989, s. 3

sh. 22; İnsaf, Ekim 1989, s. 4 sh. 11; Özlemek, Ocak 1990, s. 1 sh. 40; Mandal, Ekim 1990, s. 4, sh. 50;

BİLGİN Bâki:

Gül Yağmuru (Şiir), Ekim 1989, s. 4 sh. 10;

BİLGİSEVEN Amiran Kurtkan:

"Aydın" Kavramı ve Kültürün Nev'ine Göre Aydın Tipinin Şekillenmesi, Nisan 1989 s. 2 sh. 10;

BOZDAĞ İsmet:

Viyana Göklerinde Gördüm (Şiir), Temmuz 1989, s. 3 sh. 18; Muhteşem Çöküntü, Ekim 1989, s. 4 sh. 74;

BULUT Ali:

Sevinç Çokum'un Edebiyat Üzerine Görüşleri, Temmuz 1989, s. 3 sh. 29;

BURCKHARDT Titus:

İslam San'atının Esasları, Ocak 1989, s. 1 sh. 46;

CAN Şefik:

Hız, Mevlânâ ve Yunus Emre, Ekim 1990, s. 4, sh. 23;

CUMHUR Memduh:

Niyaz Gazeli, Ocak 1990, s. 1 sh. 45; Gazel, Nisan 1990, s. 2 sh. 18; Rubâiler, Ekim 1990, s. 4, sh. 36; Türk Müsikisinde Kâr-ı Natık Formu, Ekim 1990, s. 4 sh. 44;

DALKILIÇ Dinçer:

Müsikimize Sâhip Çıkalım, Ekim 1989, s. 4 sh. 23;

DARYAL Ali Murat:

Kavramlar ve Medeniyetler, Nisan 1989, s. 2 sh. 29; "Denemeler" Üzerine, Ekim 1989, s. 4 sh. 42 Perâkende Mısrâlar, Temmuz 1990, s. 3 sh. 64; Başlamak, Ekim 1990, s. 4 sh. 53;

DEMİRCİ Mehmet:

Şeb-i Aruz Münâsebetiyle Tasavvuf ve Mevlânâ, Ocak 1989, s. 1 sh. 64; Yahyâ Kemal'in Şiirlerinde Tasavvuf 1-İthaf, Ocak 1990, s. 1 sh. 20; Yahyâ Kemal'in Şiirlerinde Tasavvuf 2-Mâverâda Söyleniş, Nisan 1990 s. 2 sh. 23; "Bilgi Yılı" ve "Kendi Bilmek", Ekim 1990, s. 4 sh. 19;

DEMİRKALE İbrâhim:

Bir Mektup, Ekim 1989, s. 4 sh. 54;

DERMAN Çiçek:

Tezhip Kursunun Açılışı, Ocak 1990, s. 1 sh. 64;

ERİK Nâzik:

Üç Ayların Başı, Nisan 1989, s. 2 sh. 54; Küçük İlimizde Ramazan, Nisan 1990, s. 2 sh. 12; Ülkemizde Dînî Hayat, Temmuz 1990, s. 3 sh. 11;

FAYDA Mustafa:

Hattat Aziz Efendi, Nisan 1989, s. 2 sh. 77;

GÜLDAŞ Ayhan:

Bilinmeyen Şehzâde Mustafa Mersiyeleri, Temmuz 1989, s. 3 sh. 37; Divan Şiirinde "Hazret-i Adem", Ekim 1990, s. 4 sh. 37;

HİSARLI Halil:

Vesvese (Şiir), Temmuz 1989, s. 3 sh. 36;

İŞİK Emin:

Kültür Dünyamız ve Mûsikîmiz, Nisan 1989, s. 2 sh. 35; Yahyâ Kemal'in Mânevî Dünyâsı, Ocak 1990, s. 1 sh. 8;

KUŞOĞLU Zeki:

Kubbealtı Tezhip Kursunun Açılışı Münâsebetiyle, Ocak 1990, s. 1 sh. 66;

NUMAN İbrahim:

Yemen'de Bir Hikâye Hikâyede Bir Yemen, Ekim 1990, s. 4, sh. 56;

ÖKSÜZ Veyssel:

Gazel (Şiir), Ekim 1989, s. 4 sh. 16;

OLGUNER Fahreddin:

Türk-İslam Medeniyeti İçinde Akşemseddin'in Yeri, Ekim 1989, s. 4 sh. 56; Değerlerin Teşekkülüne Felsefe Açısından Bakış, Nisan 1990, s. 2 sh. 64;

ÖZBİLEN Eşref Bengi:

Türk Dünyasının XXI. Yüzyıldaki Meseleleri, Ekim 1990, s. 4 sh. 9;

ÖZKAN Mustafa:

Lisânımız ve İnsanımız II, Ocak 1989, s. 1 sh. 39;

PALA Ayhan:

150. Yılında Tanzîmat, Ekim 1989, s. 4 sh. 29;

PALA İskender:

Gönülden Gazel, Temmuz 1989, s. 3 sh. 50; Bir Gazel'in Anatomisi I, Nisan 1990, s. 2 sh. 37; Bir Gazel'in Anatomisi II, Temmuz 1990, s. 3 sh. 75;

PEKİN Nermin Suner:

Fevziye Abdullah Tansel ve Bir Destan Toplaması, Ekim 1989, s. 4 sh. 67;

SAMUK Fuad:

Ekrem Hakkı Ayverdi'nin Ardından, Nisan 1989, s. 2 sh. 72;

SARAÇ İlhan:

Yeni Bir Felsefe Kitabının Düşündürdükleri, Ocak 1990, s. 1 sh. 37;

SARPTIR Sadri:

Batı'daki Okullarda Din Dersleri, Ocak 1989, s. 1 sh. 37;

ŞERFLİ Ahmet Şerif:

Bulgaristan'daki Edebiyat Çevrelerinin En Çok Sevdği Türk Şâirleri, Temmuz 1990, s. 3 sh. 58;

SERİN Vildan:

Feodalizm ve Osmanlı Toprak Nizâmı, Ocak 1990, s. 1 sh. 46 İki Kutuplu Bir Dünyâdan Çok Kutuplu Bir Dünyâya Geçerken, Temmuz 1990, s. 3 sh. 33;

SEZER Emin:

Merhum Ahmed Remzi Dede'nin Bir Şiiri Dolayısıyla, Temmuz 1989, s. 3 sh. 25;

SOYER Yılmaz:

Geceler (Şiir), Ekim 1989, s. 4 sh. 34; Kendi Pencereyden "İman ve Yaşama Uslûbu", Nisan 1990, s. 2 sh. 78;

TAHRALI Mustafa:

Yetişir (Şiir), Temmuz 1989, s. 3 sh. 8; Niyaz (Şiir), Ekim 1989, s. 4 sh. 16; Türk Mûsikîsi İçin (C. Tanrıkorur ile ortak), Temmuz 1990, s. 3 sh. 65; Türk Mûsikîsi İçin (2), Ekim 1990, s. 4, sh. 48;

TANRIKORUR Cinuçen:

Okulda Alaturka Dönemi Değil Sağduyu Dönemi, Ekim 1989, s. 4 sh. 17; Bir Neyzen Doğuyor, Nisan 1990, s. 2 sh. 9; Türk Mûsikîsi İçin (M. Tahralı ile ortak), Temmuz 1990, s. 3 sh. 65

TOPRAK Yusuf:

Batılılaşma Mâcerâmız ve Şûrâlar, Ocak 1989, s. 1 sh. 18;

TUNALI A. Yağmur:

Yolda Mısrâlar, Nisan 1989, s. 2 sh. 75;

UĞURLU Kâmil:

Selçuklular'ın Oturduğu Evler -Dünden Bugüne-, Temmuz 1989, s. 3 sh. 59; Rıbat-Hânegâh-Kervansaray, ekim 1989, s. 4 sh. 35; Ecdâdın Namaz Kıldığı Yerler, Nisan 1990, s. 2 sh. 56; Göçebelik ve Medeniyet, Ekim 1990, s. 4 sh. 63;

YAVUZ Hilmi:

Yahyâ Kemal'in Şiir Anlayışı ve Fikirlerinin Geleceği, Ocak 1990, s. 1 sh. 29;

YAZGAN Turan:

Tanzîmat'tan Ortak Pazar'a, Nisan 1989, s. 2 sh. 41;

YETİŞ Kâzım:

Bu Dil Kimindir? Nisan 1989, s. 2 sh. 19; İki Yıldız Kaydı, Nisan 1989, s. 2 sh. 68; Üslupta Yabancılaşma, Temmuz 1989, s. 3 sh. 70;

YÜKSEL Semahat:

Tezhip Kurslarının Açılışı Dolayısıyla, Ocak 1990, s. 1 sh. 70.

Türk Petrolcülüğünün Yükselişi"

ROL VE MADENİ YAĞLAR T.A.Ş.

PETROLÇÜLÜK A.Ş.

A PETROL VE RAFİNERİ İŞLERİ A.Ş.

LİKİT PETROL GAZLARI SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

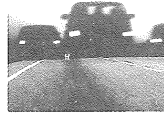
A TRANSPORT A.Ş.

TURİSTİK TESİSLERİ A.Ş.

Ç ZEYTİNYAĞ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

GAÇ SANAYİ A.Ş.

PETROL DATA ANALİZ SERVİSLERİ A.Ş.

Türkpetrol

ve bağlı şirketler grubu

50 yılı aşkın bir süredir

Türk ekonomisine

katkıda bulunmanın

kıvancını yaşıyor.

ALTIN ÇİNİ

ALTIN ÇİNİ

KÜTAHYA - TÜRKİYE

ALİ KALFA ÇARŞISI KAT 1, NO: 1-2

TEL: 3560 - 3731 - 2412

Kubbealtı *Hediyelik*

- El dekorlu
- cam işleri ● Türk
- işlemeli örtüler ● Banyo
- setleri ● Kalıcı nikah şekerleri
- Lavantalıklar ● Peçetelikler
- Şekerlikler ● Çehizlikler
- Mutfak önlükleri
- Masa örtüleri
- Havlular

Hediyelik eşyaların tümü Vakıf Merkezimizde titizlikle hazırlanmakta ve severek kullanmanız için zevkinize uygun çeşitlilikte sizlere sunulmaktadır.

Ayrıca Dizgi Merkezimizde en yeni teknolojik gelişmelerle, ajanda ve takvim hazırlamakta olduğumuzu sizlere gururla duyurmak isteriz.

"Hediyelik eşya" seçiminizde sizlere yardımcı olmak bizleri mutlu edecektir.

Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı
Peykhane Sok. No.3 Çemberlitaş/İST. Tel: 516 23 56